

**SERMAYE PİYASASI KURULU
HUKUK İŞLERİ DAİRESİ**

**YATIRIMCI ZARARLARININ TAZMİNİNDE TEKÂFÜL
(KATILIM SİGORTACILIĞI) MODELİ**

YETERLİLİK ETÜDÜ

**Feyza Elif CANBAZ KARACİF
Uzman Hukukçu Yardımcısı**

**ANKARA
2018**

YÖNETİCİ ÖZETİ

Modern anlamda sigorta, bireylerin gerçekleşmesi muhtemel risklere karşı maddi güçlerini birleştirdikleri ve zararın meydana gelmesi durumunda, birikimlerden oluşan fondan söz konusu zararların karşılandığı bir sosyal dayanışma sistemidir. İslami hassasiyete sahip olan bireyler ise, faiz (riba), belirsizlik (garar) ve kumar gibi unsurları taşıyan modern sigortacılık sistemine sıcak bakmamakta ve söz konusu unsurlardan arındırılmış, tamamıyla gönüllülük ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemini benimsemektedirler.

Tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemi İslami esaslara göre çalışmakta olup, tekâfül sistemiyle belirli bir risk grubundaki bireylerin karşılaşılabilecekleri tehlikelerden meydana gelecek zararı en aza indirmek ve hasarların tazminini sağlamak amaçlanmaktadır. İslami finans sisteminde fonlar faizsiz yatırım araçlarında değerlendirilmekte ve faiz yerine “kâr- zarar ortaklığı” esasına dayanan Katılım Bankaları tarafından işletilmektedir.

Sözlük anlamı itibari ile “*dayanışma*” anlamına gelen tekâfül, katılımcıların kendileri ile diğer katılımcıların tazminat ödemelerine ilişkin taleplerinin karşılanmasını teminen oluşturulan risk fonuna katkıda buldukları, söz konusu fonun sigortacılık faaliyeti yapmasına izin verilmiş bir sigorta şirketi tarafından katılım finans ilkelerine uygun olarak yönetildiği ve ortak risk paylaşımı ile dayanışma esaslarına dayanan sigorta türünü ifade etmektedir. Bu çerçevede, tekâfül bir diğer deyişle katılım sigortacılığı/İslami sigortacılık sisteminde, kâr amacı gütmeyen bireylerden elde edilen fonlar, tamamen bağış (teberru) ve gönüllülük esasıyla toplanmakta ve bir riskin diğeri hesabına üstlenilmesi ile ortaklaşa bir garantinin sağlanması amaçlanmaktadır.

İslami finans yalnızca Müslüman ülkelerde değil, tüm dünyada uygulanan finansal sektör haline gelmiş olup, son yıllarda tekâfül sistemini uygulayan ve İslami esaslara göre çalışan, birikimlerin faizsiz finansman araçlarında işletildiği sigorta şirketlerinin sayısı hızla artış göstermektedir. İlk tekâfül sigorta şirketleri 1979 yılında Sudan’da The Islamic Insurance Co. ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde The Islamic Arab Insurance Co. olarak kurulmuştur. Ayrıca, Müslüman nüfusun yoğun olduğu

Arap ülkeleri, Endonezya, Malezya'nın yanı sıra Avrupa ve Amerika'da da tekâfûl sigorta sistemiyle çalışan sigorta şirketleri bulunmaktadır.

İslami finans literatüründe “*tekâfûl*” olarak bilinen faizsiz sigortacılık, ülkemizde 14.06.2007 tarihinde Resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 03.06.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun Ek 1 inci maddesine istinaden Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 20.09.2017 tarih ve 30186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak, yürürlük maddesi çerçevesinde 20.12.2017 tarihinde yürürlüğe giren “*Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” ile yasal altyapıya kavuşmuş olup, anılan yönetmelikte, Katılım Bankacılığına benzer şekilde “*katılım sigortacılığı*” terminolojisi tercih edilmiştir. Katılım sigortacılığının yasal altyapısının teşekkülü çok yeni olmasına rağmen, tüzel kişiliği haiz kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu olan Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) sektöre ilişkin ilk yayınlanan verileri, katılım sigortacılığının ülkemizde çok hızlı bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu ve finansal kapsayıcılık açısından önemli bir alternatif olabileceğini göstermektedir.

Etüt kapsamında, İslami finans sektörü çerçevesinde uygulanan tekâfûl sistemi, çeşitleri, gelişimi, tazmin sistemlerinin farklı ülkelerdeki uygulamaları, tekâfûlün ülkemizde yatırımcı zararlarının tazmini çerçevesinde hukuki anlamda uygulanabilirliği; bir başka deyişle alternatif tazmin sistemi olarak ne şekilde tatbik edilebileceği ve gerekliliği ile mevzuattaki yeri ve getirilebilecek düzenlemeler incelenmiştir. Tekâfûl sisteminin ekonomik anlamda uygulanabilirliği ise çalışma dışında tutulmuş ve etüdün, katılım sigortacılığına ilişkin yapılacak finansal çalışmalara hukuki dayanak oluşturması amaçlanmıştır.

Çalışmada öz olarak işlenen düşünce, tekâfûlün, İslam hukuku ilkelerine uygun olarak, öngörülemeyen risk ve zararlardan korunmayı amaçlayan bir sistem olması hasebiyle, faizsiz finansal araçlara yatırım yapan yatırımcıların maruz kalabilecekleri muhtemel zararların tazminini sağlamak üzere, ilgili mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak katılım esaslı tazmin fonu oluşturulabileceği, bu fonun kuruluş ve işleyiş ilkelerinin, faizsiz standartlar da gözetilerek kurulacak fona ilişkin yasal düzenlemede belirlenebileceği, bu çerçevede tekâfûl esaslı alternatif bir tazmin sisteminin piyasamızda işlerlik kazanabileceğidir.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	ii
KISALTMALAR CETVELİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	vii
I. GİRİŞ.....	1
II. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE TEKÂFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI).....	4
II.1. Tekâfüle İlişkin Genel Bilgiler	4
2.1.1. Kavram ve Düzenlenişi.....	4
2.1.2. Tekâfül İlişkisinin Tarafları.....	7
II.2. Tekâfül (Katılım Sigortacılığı) Türleri	8
2.2.1. Vekâlet (Wakalah) Modeli	8
2.2.2. Mudarebe Modeli.....	10
2.2.3. Hibrid (Karma) Model	12
2.2.4. Vekâlet-Vakıf Modeli.....	13
II.3. Tekâfül Sisteminin Modern Sigortacılık Sistemi İle Mukayesesi.....	14
2.3.1. Modern Sigortacılık Kavramı	14
2.3.2. Modern Sigortacılık Sistemi Türleri.....	15
2.3.3. Modern Sigortacılık Sisteminin Tekâfül ile Farklılıkları	16
III. TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SİSTEMİ VE KATILIM BANKALARI 19	
III.1. Türkiye’de Sigortacılığın Gelişimi.....	19
III.2. Türkiye’de Uygulanan Yaygın Sigortacılık Türleri.....	21
3.2.1. Elementer (Hayat Dışı) Sigortalar	21
3.2.2. Hayat Sigortaları	21
3.2.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmeleri (BES)	22
III.3. Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Katılım Sigortacılığı Modeli..	23
III.4. Dünyada Tekâfül Sistemi Uygulamaları	26
IV. TEKÂFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI) SİSTEMİNİN TÜRK SERMAYE PİYASASINDA YATIRIMCI ZARARLARININ TAZMİNİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ	28
IV.1. Genel Olarak	28
IV.2. Yatırımcılar Tarafından Sermaye Piyasası Araçları Bazında Karşılaşılan Sorunlar	30
4.2.1. Sukuk (Kira Sertifikası) Yatırımcıları Bakımından.....	31

4.2.2. Gayrimenkul Sertifikası Yatırımcıları Bakımından	33
4.2.3. Katılım Endeksinde Yer Alan Şirket Paylarının Yatırımcıları Bakımından	33
4.2.4. Kâr Payı Ödemeli Özel Sektör Tahvili Yatırımcıları Bakımından.....	34
IV.3. Yatırımcı Zararlarının Karşılanabileceği Katılım Sigortacılığı Tazmin Sistemi	35
4.3.1. Ulusal Mevzuattaki Tazmin Sistemleri	35
4.3.2. Tazmin Sistemlerine İlişkin Uluslararası Uygulamalar.....	37
4.3.3. Katılım Esaslı Tazmin Sisteminin Ülkemizde Uygulanabilmesine İlişkin Sistem Önerisi.....	39
i. Faizsiz Finansmana Dayanan Sermaye Piyasası Araçları Bakımından Katılım Sigortacılığı Sistemi.....	45
ii. Faizsiz Finansmana Dayanmayan Sermaye Piyasası Araçları Bakımından Katılım Sigortacılığı Sistemi	45
4.3.4. Katılım Sigortacılığı Tazmin Fonunun Olumlu ve Olumsuz Yönleri	45
V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	47
KAYNAKÇA	51

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
AMICE	: Avrupa Karşılıklı Sigortacı ve Sigorta Kooperatifleri Birliği (Association of Mutual Insurers and Insurance Cooperatives in Europe)
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
Bankacılık Kanunu	: 5411 sayılı Bankacılık Kanunu
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BİAŞ	: Borsa İstanbul Anonim Şirketi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
GCC	: Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi (Gulf Cooperation Council)
GOS	: Gelir Ortaklığı Senedi
ICMIF	: Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu (International Cooperative and Mutual Insurance Federation)
IFSB	: Islamic Financial Services Board (İslami Finansal Hizmetler Kurulu)
İFK	: İpotek Finansmanı Kuruluşları
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KFK	: Konut Finansman Kuruluşları
KİS	: Katılma İntifa Senedi
KZOB	: Kar ve Zarar Ortaklığı Belgesi

Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş.	: Katılım Emeklilik
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş.
Mülga SPKn	: Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
M.Ö.	: Milattan Önce
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SEC	: U.S. Securities and Exchange Commission (ABD Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)
SIPC	: Securities Investor Protection Company (Menkul Kıymetler Yatırımcı Koruma Şirketi)
Sigortacılık Kanunu	: 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	: 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu
Takasbank	: İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.
TBK	: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSPB	: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş.
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
Vakıf Katılım	: Vakıf Katılım Bankası A.Ş.
VKŞ	: Varlık Kiralama Şirketi
VTMK	: Varlık teminatlı menkul kıymet
YTM	: Yatırımcı Tazmin Merkezi
Ziraat Katılım	: Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Vekalet (Wakalah) Modeli	: s. 9
Şekil 2: Mudarebe Modeli	: s. 11
Şekil 3: Hibrid (Karma) Model	: s. 12
Şekil 4: Klasik Sigorta – Tekâfül Sisteminin Farklılıkları	: s. 18

I. GİRİŞ

Tekâfûl (İslami sigortacılık/katılım sigortacılığı) kelime itibariyle “*dayanışma*” anlamına gelmekte olup, herhangi bir tehlikeye uğrama ihtimali bulunan topluluğun, bu tehlikeden doğan zararlarının aralarında paylaşılması için karşılıklı yardımlaşma amacıyla toplanan bağışlardan karşılandığı bir finansman sistemi olarak tavsif edilebilir. Bu çerçevede, modern sigortacılık sisteminden farklı olarak meydana gelecek rizikolara karşı ödenen primler, tekâfûl sisteminde gönüllük esası çerçevesinde bağış (teberru) olarak verilmekte ve kâr elde etme amacı olmadan, sigorta şirketleri tarafından faizsiz finans araçlarında değerlendirilmektedir.

Eski çağlardan beri bireylerin yaptıkları işlemler ya da ticari faaliyetler sonucu meydana gelebilecek zararlardan korunmaları amacıyla çeşitli yöntemler uyguladıkları, yardımlaşma amaçlı fon ya da sandıklar kurdukları görülmektedir. Günümüzde de söz konusu risklerden korunma amaçlı sigorta sisteminin benimsendiği, ancak İslami finans araçlarına yatırım yapan yatırımcıların ise faiz, kumar ya da belirsizlikten uzak bir sistem arayışı çerçevesinde tekâfûl (katılım sigortacılığı) sistemine yöneldikleri gözlemlenmektedir.

Günümüzde kâr zarar ortaklığı esasına dayanan Katılım Bankacılığının gelişmesine paralel olarak, bağış olarak katılanlardan toplanan fonların faizsiz finansman araçlarında değerlendirildiği ve karşılıklı yardımlaşma ve gönüllülük esaslarına dayalı katılım sigortacılığı da yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir.

İslami sigortacılık olarak da bilinen tekâfûl sistemi yalnızca Müslüman ülkelerde değil, tüm dünyada uygulanan finansal sektör haline gelmiş olup, birikimlerin faizsiz finansman araçlarında işletildiği sigorta şirketlerinin sayısı hızla artış göstermektedir. İlk tekâfûl sigorta şirketleri 1979 yılında Sudan’da ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde kurulmuştur. Ayrıca, Müslüman nüfusun yoğun olduğu Arap ülkeleri, Endonezya ve Malezya’nın yanı sıra Avrupa ve Amerika’da da tekâfûl sigorta sistemiyle çalışan sigorta şirketleri bulunmaktadır.

Ülkemizde ise, tekâfûl (katılım sigortacılığı) sistemi ile ilk olarak çalışan Neova Sigorta Şirketi 2010 yılında faaliyete başlamış, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. güç birliğinden doğmuş olan Katılım

Emeklilik ve Hayat A.Ş. de faizsiz sigortacılık ve bireysel emeklilik alanında çalışmak üzere 2013 yılının son ayında sektöre giriş yapmıştır.

İşbu çalışma ile İslami finans sektörü çerçevesinde uygulanan tekâfûl sisteminin gelişimi, tekâfûlün yaygın kullanılıp kullanılmadığı ve bu alanda yapılan düzenlemeler ile sermaye piyasasında işlem gerçekleştiren ve muhtelif sermaye piyasası araçlarına özellikle faizsiz finansman araçları olarak nitelendirilen araçlara yatırım yapan yatırımcıların zararlarının tazmini konusunda tekâfûl sisteminin uygulanabilirliği konusunun tartışılması ve değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır; Girişi takiben birinci bölümde tekâfûl kavramı ile tekâfûlün mevzuattaki yeri, işleyişi ve modern sigortacılıktan farklı olarak, prim yerine gönüllülük esasına dayanan bağışlar ile fon oluşmasını sağlayan katılımcılar ile katılım sigorta şirketleri arasındaki ilişkilere yer verilecektir.

Bununla birlikte, Katılım sigortacılığı sisteminde sigorta şirketinin kâr zarar ortaklığına katılıp katılmama durumuna ya da sözleşmenin kurulması sırasında belirli bir ücret mukabilinde söz konusu faaliyetin gerçekleştirilmesi durumuna göre çeşitlere ayrılan tekâfûl sisteminin türleri ayrı ayrı incelenecektir.

Öte yandan, günümüzde yaygın olarak kullanılan ve gerçekleştirilecek risklere karşı toplanan primlerden bireylerin zararlarını tazmin etmeyi amaçlayan modern sigortacılık sistemi ile kâr elde etme amacıyla kurulan sigortacılık şirketlerinin, daha çok Katılım Bankaları inisiyatifiyle işlerlik kazanan Katılım Sigortacılık şirketleriyle çalışma farklılıklarına değinilecek olup, modern sigortacılığın tekâfûl ile farklılıklarının yanı sıra, tekâfûl sisteminin modern sigortacılık türlerinden kooperatif sigortacılığı ile benzer yönleri de ayrıca ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Dünyada ve Türkiye’de sigortacılık sisteminin gelişimi ile tekâfûl sisteminin ortaya çıkışı ve Katılım Bankalarının artmasıyla birlikte tekâfûl sisteminin yaygın olarak kullanılmaya başlanması konularına yer verilecektir. Diğer yandan, ülkemizde uygulanan sigortacılık türleri ile tekâfûlün benzer ve farklı yönleri, Dünyadan tekâfûl uygulamaları, söz konusu sigorta sisteminin uygulandığı

lkelerdeki mevcut durum ve ülkemiz ile mukayesesi konusunda gerekli verilerin sunulması planlanmaktadır.

nc bölümde ise, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu (SPK'n) ile ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde, sukuk (kira sertifikası) başta olmak üzere, katılma intifa senedi (KİS), kar-zarar ortaklığı belgesi (KZOB), gelir ortaklığı senedi (GOS)¹, varlığa dayalı menkul kıymet, Katılım Endeksinde yer alan şirket payları gibi faizsiz sermaye piyasası enstrümanlarına yapılacak yatırımların gelişiminde tekâfl sisteminin potansiyel katkısı, özellikle faizsiz finans araçlarına yapılacak yatırımlardan meydana gelebilecek zararların karşılanması ve bu şekilde yatırımcıların korunması amacıyla yapılacak düzenlemeler ile yatırımcı zararlarının tazmininde alternatif bir tazmin sistemi olarak ne şekilde tatbik edilebileceği hususu ve tekâfl sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri tartışma konusu yapılacaktır. Ayrıca ettte tartışılan konular çerçevesinde tekâfl sisteminin geliştirilmesi ve bu sistem kullanılarak oluşturulacak alternatif tazmin sistemi ile tekâfûlün sermaye piyasasına katkısı bağlamında yapılabilecek muhtelif yasal düzenlemeler hakkında öneriler de getirilecektir.

Etdmz, değerlendirme ve sonuçların yer aldığı bölüm ile nihayete erdirilecektir. Çalışmada İslami finans alanında yatırım yapan yatırımcıların zararının tekâfl sistemi ile tazmin edilip edilemeyeceği ve bu bağlamda önerilen model inceleme konusu yapıldığından, sermaye piyasası hukukundaki faizsiz finansman araçları ve bunları ihraç edenlerle ilgili konulara gerektiği ölçüde ve detayda yer verilmiş ve etüdün sınırlarını aşmamak amacıyla ayrıntıya girilmemiştir.

¹ Adı geçen faizsiz yatırım araçları 1980-1990 yıllarında ülkemizde uygulanmış olmakla birlikte, günümüzde kullanım alanı bulunmamaktadır. Mülga 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu döneminde yürürlükte bulunan ve 20.03.2003 tarihli ve 25054 sayılı Resm Gazete'de yayımlanan Seri:III, No:27 sayılı Kr ve Zarar Ortaklığı Belgelerinin Kurul Kaydına Alınmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ, III-61.1 sayılı Kira Sertifikaları Tebliği ile yürürlükten kaldırılmıştır.

II. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ ÇERÇEVESİNDE TEKÂFÛL (KATILIM SİGORTACILIĞI)

II.1. Tekâfüle İlişkin Genel Bilgiler

2.1.1. Kavram ve Düzenlenişi

İslami finans kavramı, en genel tanımıyla kaynağını Kuran, sünnet ve içtihatlardan alan, İslam hukukunun temel ilkeleri çerçevesinde işlerlik kazanan, İslami esaslara uygun ve faizsiz finansman araçlarıyla oluşturulan piyasa ve işlemlerden müteşekkil bir sistem olarak tavsif edilebilir. İslam hukukunda, faiz (riba), kumar, garar (belirsizlik) gibi haram sayılan ve belirsizlik içeren faaliyetlerde bulunmak yasaklanmıştır.

İslami finans sistemi çerçevesinde bireylerin meydana gelebilecek zararlara karşı kendilerini güvence altına aldıkları ve “dayanışma, ortaklaşa fayda, ortak sorumluluk” anlamlarına gelmekte olan tekâfûl (takafül), esas olarak Arapça kökenli bir kelime olup², dayanışma içerisinde olan bireylerden herhangi birine gelen zararı karşılamak üzere katılımcılar arasında yardımlaşmayı hedefler³.

Günümüzde sigortacılık, risklerin gerçekleşmesi sonucu doğabilecek zararları gidermek için mali araç olarak kullanılmakta olup, içerisinde belirsizlik (garar) ve faiz gibi İslam hukukuna uygun olmayan unsurları taşıması nedeniyle modern sigortacılığın, İslam hukuku açısından caiz sayılıp sayılmayacağı tartışılmış ve klasik sigortanın İslam Hukukuna göre haram olduğu hakim görüş olarak ortaya çıkmıştır⁴. Buna karşılık, İslam kültürünün kendi toplumsal güvence sistemi olan

² ASLAN, H., Türkiye’de Tekâfûl (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 2015, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1, s.99.; ÜSTÜN, Y., Sigorta, Tekâfûl Ve Kooperatif Sigortacılığı, Tekâfûl; Kooperatif Sigortacılığında İslami Model, Ankara 2014, Yıl:80, Sayı:927, s.6.; BHATTY, A., The Growing Importance of Takaful Insurance, Asia Regional Seminar organized by OECD and Bank Negara Malaysia Under The Sponsorship Of The Government Of Japan, Kuala Lumpur 2010, s.3; <http://www.avicenniacapital.com/sites/default/files/18.pdf> (Erişim tarihi: 08.09.2018)

³ YILDIRIM, İ., Tekâfûl (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2014, Cilt:6, Sayı:2, s.50.; ÇALIK, A., Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekâfûl Sigorta Sistemi, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar 2014 Cilt: 51 Sayı: 587, s.98.

⁴ BILLAH, M., Legal Capacity To Contract Of Takaful: An Islamic Jurisprudential Consideration, International Journal of Islamic Financial Services, Vol.4, No.1, s.2.; Aksi yöndeki görüşler için bkz.: ARSEVEN, H., Sigorta Hukuku: Ana Prensipler, Genel Hükümler, İstanbul 1991, s.18; HACAK, H., İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir

tekâfûl, İslami hukuka uygun olup, kâr amacı gütmeyen sigortalıların bir araya geldiği bir kooperatif sigortacılığı türüdür⁵. Bu çerçevede, tekâfûl sigorta şirketi hangi modelle çalışırsa çalışsın, gerek hissedarlarına gerekse katılımcılara karşı İslami kurallara uygun davranmakla sorumlu olup, fon kaynaklarını İslami finans sistemine uygun faizsiz yatırım araçlarına yönlendirerek katılımcıların getirilerini en verimli halde değerlendirmekle yükümlüdür. Dolayısıyla, tekâfûl sistemi, sigorta şirketi tarafından biriktirilen fonların Katılım Bankalarındaki mevduatta, yatırım fonu, gayrimenkul sertifikası gibi faiz dışı yatırım araçlarında değerlendirildiği ve hasar ile sorumlulukların fona katkıda bulunan katılımcıların paylarına göre bölüdüğü bir toplumsal sigorta havuzu modelidir.

Görüldüğü üzere, genel olarak İslami hassasiyete sahip bireylerin muhtemel tehlikelerin zararlarını paylaşmak amacıyla kâr amacı taşımayan bir fon oluşturmaları üzerine gerçekleştirdikleri bir sözleşme ile kurulan tekâfûl sisteminde, konvansiyonel sigortada olduğu gibi primler yani katılım bedelleri, sözleşmeden önce belirlenmektedir⁶.

Tekâfûl sigorta sistemi, sorumluluk paylaşımı esasıyla riskin belirli gruplar arasında dağıtılması esasına dayanmakta olup, yardımlaşma unsurunun/amacının bulunması, sermayedar ve katılımcılardan toplanan primlerin faiz dışı piyasa enstrümanları ile değerlendirilmesi ve sigorta teminatı verilen konularda gayri ahlaki ya da meşru görülme vb. iktisadi değerler açısından seçici davranılması gibi temel ilkeler etkin rol oynamaktadır.

Değerlendirmesi, M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi 30 (2006/1), 21-50, s.35 (Osmanlı döneminde çoğunluk görüşün ticari sigortayı haram olarak kabul ettiği ancak bazı yazarların da ticari sigortanın meşru olduğunu savundukları görülmektedir.); YAMAN, A., Son yüzyılın Önde Gelen İslam Hukukçularından Mustafa Ahmed ez-ZERKÂ ve Fetâvâsı, Diyanet İlmi Dergisi, C.36, S.3, 2000, s.35; CÜVEYCÂTÎ, Â., İslâm'da Sigorta ve Fâiz Hakkında Bir Risâle, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C:IV, Sayı:1-2, Erzincan 2000, s.2 (Mustafa Ahmed ez-ZERKÂ'nın aksi yöndeki fetvasında, ticari sigortacılık ile kooperatif sigortacılık arasında çok büyük farklar olmadığı, ticari sigortanın da İslami ilkelerle çelişmediği ve anılan sigorta türünde de riskin paylaşılmasının esas olduğu görüşünü savunduğu görülmektedir.)

⁵ BILLAH, a.g.e, s.3; www.Islamic-finance.net. (Erişim tarihi: 17.08.2018)

⁶ ONUR, A., Tekâfûl Sisteminde Vekalet ve Mudarabe Modelleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s.38; NOORDIN, K., A Preliminary Study Of Takaful Business Models In Malaysia: Issues And Challenges Towards A Uniform Model, s.512.

Dolayısıyla, tekâfûl sisteminin işlerlik kazanmasında farklı temel ilkeler bulunmaktadır. Öncelikli olarak, tekâfûl sistemine katkıda bulunan, bir başka deyişle, muhtemel zararın tazmin edileceği fona kaynak aktaran katılımcılar arasında karşılıklı risk paylaşımı söz konusudur. Riskin sözleşme imzalayan sigortalılar tarafından ödedikleri prim karşılığında sigorta şirketine aktarıldığı klasik sigortacılıktan farklı olarak tekâfûl sisteminde risk, katılımcılar arasında müştereken paylaşılmaktadır.

Temel ilkelerden ikincisi ise, tekâfûl katılımcısı olan bireylerin meydana gelebilecek zararlara karşı karşılıklı sorumluluk ve karşılıklı koruma ilkesi çerçevesinde hareket etmesi ve fonların teberru (bağış) amacıyla toplanması şeklinde belirtilebilir.

Son olarak, kelime anlamı itibariyle de ifade edildiği üzere, tekâfûl katılımcılar arasında dayanışma esasına dayanmaktadır⁷.

İslami finans yalnızca Müslüman ülkelerde değil, tüm dünyada uygulanan bir model haline gelmiş olup, tekâfûl sistemini uygulayan ve İslami esaslara göre çalışan, birikimlerin faizsiz finansman araçlarında işletildiği sigorta şirketlerinin sayısı hızla artış göstermektedir. İlk tekâfûl sigorta şirketleri 1979 yılında Sudan’da The Islamic Insurance Co. ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde The Islamic Arab Insurance Co. olarak kurulmuştur⁸. Ayrıca, Müslüman nüfusun yoğun olduğu Arap ülkeleri, Endonezya ve Malezya’nın yanı sıra Avrupa ve Amerika’da da tekâfûl sigorta sistemiyle çalışan sigorta şirketleri bulunmaktadır.

Ülkemizde ise, Bakanlar Kuruluna bankalar dışında mali kurumlar kurma yetkisi tanıyan 22.07.1983 tarihli Bakanlar Kurulu kararına istinaden çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Özel Finans Kurumları, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Katılım Bankaları olarak mevzuatta yerini almıştır. 1985’te Albaraka Türk ve Faisal Finans (sonradan Family Finans Kurumu A.Ş. unvanını almıştır), ardından 1989’da Kuveyt Türk, 1990’da Anadolu Finans kurulmuş olup, kamu bankalarının da 2015 yılından sonra Katılım Bankacılığı

⁷ YANPAR, A., İslâmi Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, İstanbul 2014, s.258.

⁸ HANCI, M., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Muhasebe Finansman Bilim Dalı, Katılım Bankalarında Sigortacılık İşlemleri ve Uygulaması, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007, s.159.

sistemine dâhil olmaya başlaması ile Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım da sektörde faaliyet göstermeye başlamıştır. Öte yandan tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemi ile ilk olarak çalışan Neova Sigorta Şirketi 2010 yılında faaliyete başlamış, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.’nin de kurucuları arasında yer aldığı Katılım Emeklilik ve Hayat A.Ş. de faizsiz sigortacılık ve bireysel emeklilik alanında çalışmak üzere 2013 yılının son ayında sektöre giriş yapmıştır.

İslami finans literatüründe “*tekâfül*” olarak bilinen faizsiz sigortacılık, ülkemizde 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun Ek 1 inci maddesine istinaden Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 20.09.2017 tarih ve 30186 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak, yürürlük maddesi çerçevesinde 20.12.2017 tarihinde yürürlüğe giren “*Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” ile yasal altyapıya kavuşmuş olup, anılan yönetmelikte, Katılım Bankacılığına benzer şekilde “*katılım sigortacılığı*” terminolojisi tercih edilmiştir. Katılım sigortacılığının yasal altyapısının teşekkülü çok yeni olmasına rağmen, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olan ve tüzel kişiliği haiz Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin⁹ sektöre ilişkin ilk yayınlanan verileri, katılım sigortacılığının ülkemizde çok hızlı bir büyüme potansiyeline sahip olduğunu ve finansal kapsayıcılık açısından önemli bir alternatif olabileceğini göstermektedir.

2.1.2. Tekâfül İlişkisinin Tarafları

Müşterek dayanışma ve karşılıklı koruma ilkelerine dayanan tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemi, meydana gelebilecek zarar ve risklere karşı bireylerin korunması amacıyla yardım sandıkları benzeri bir fon oluşturulması ve zarar meydana geldiğinde, bu fona katkı sağlayan bireylerin zararlarının karşılandığı bir temele dayanmaktadır. Bu çerçevede, teberru (bağış) adı altında fona katkıda bulunmaları karşılığında muhtemel zararları giderilen ve müşterek yardımlaşma inancıyla hareket eden bireyler, tekâfül sisteminde “katılımcı” olarak adlandırılmaktadır.

⁹ 2001 yılında Özel Finans Kurumu olarak kurulmuş olup, 2005 yılında unvan değişikliği ile TKBB adını almıştır. (TKBB 2017 Faaliyet Raporu/ http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf Erişim tarihi: 19.09.2018)

Öte yandan, klasik sigortacılık anlayışındaki ismiyle primleri, gönüllülük esasına dayanan tekâfül sistemindeki adıyla bağışları bir havuzda toplayan, zarar meydana geldiğinde söz konusu fondan zararların karşılanmasında yükümlülüğü bulunan, fonun her türlü yönetiminden sorumlu olan ve kâr elde etme amacı gütmeyen kuruluşlara da “sigorta şirketi” adı verilmektedir.

Sonuç olarak, tekâfül sistemi katılımcıların bağışlar yoluyla ortak fon havuzuna katkı sağlamaları ve fon yöneticisi tarafından korumaya alınan riskin gerçekleşmesi durumunda zarar gören katılımcıların zararlarının karşılandığı bir temele dayanan özel bir sigortacılık sistemidir¹⁰.

II.2. Tekâfül (Katılım Sigortacılığı) Türleri

Katılım sigortacılığı fonunun yönetimine, bağışlar toplandıktan sonra fon yöneticisine yapılacak ücretin zamanına ve riskin gerçekleşmesi durumunda katılımcıların zararlarının karşılanmasından sonra arta kalan tutarın işletilmesi ve paylaşılması esaslarına göre tekâfül sistemi dört farklı çeşide ayrılmaktadır.

2.2.1. Vekâlet (Wakalah) Modeli

Vekâlet modelinde katılımcıların (sigortalıların) yatırmış oldukları bağışlar (klasik sigortadaki adıyla primler) bir havuzda toplanmakta olup, havuzda toplanan paraları yönetme karşılığında belli bir oranda fon yöneticisi adına daha önce belirlenmiş ve ilan edilmiş olan ücret kesintisi yapılmaktadır. Böylece sigorta şirketi faaliyet sonucunda kâr elde edememiş olsa dahi, en azından masraflarını karşılayabilmek için başlangıçta aldığı ücret nedeniyle bir miktar gelir elde etmiş olacaktır. Vekâlet ücretini alan fon yöneticisi katılımcıların verdikleri bağışlardan oluşan havuzda toplanan paraları İslami kurallara göre yönetmekle yükümlüdür¹¹. Dolayısıyla vekalet modelinde şirket, tekâfül sistemiyle alakalı bütün işlemleri vekil sıfatıyla katılımcılar adına yerine getirmekte olup, söz konusu vekâlet ilişkisi, tekâfül şirketi ile katılımcılar arasında kurulmakta ve sözleşmenin bir tarafını vekil sıfatıyla tekâfül şirketi, diğer tarafını ise asil sıfatıyla katılımcılar oluşturmaktadır¹².

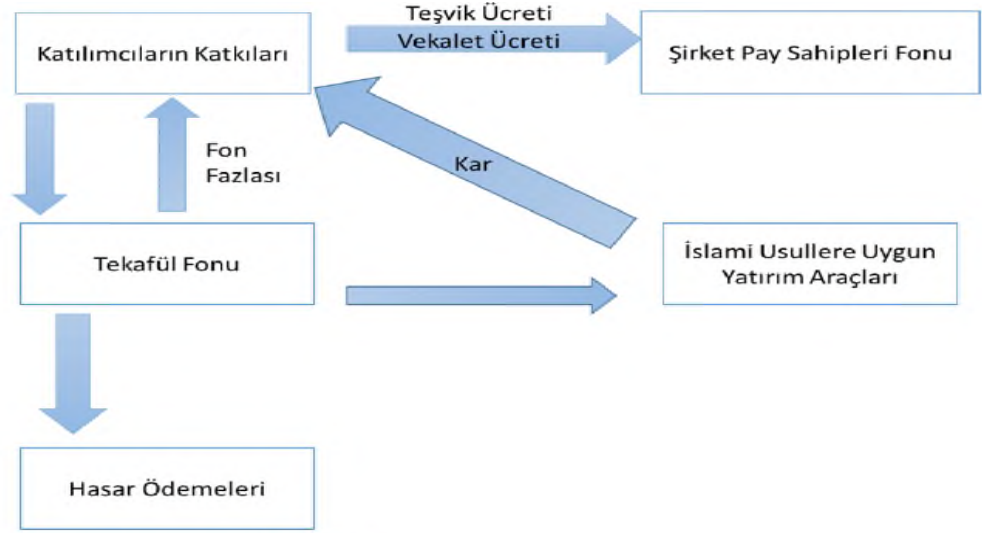
¹⁰ YANPAR, a.g.e, s.260.

¹¹ ÇALIK, a.g.m, s.101.

¹² ONUR, a.g.e, s.73.

Vekâlet modelinde katılımcılar, sigorta karşılığında belli bir katkı payı (bağış/teberru) ödemekte ve katılımcıların ödemiş oldukları bu paylar havuzda tutulmakta olup, fon tarafından korunan değerlerde herhangi bir zarar meydana geldiğinde bu zararlar, fon yöneticisi tarafından buradan karşılanmaktadır.

Şekil 1: Vekâlet Modeli¹³

Kaynak: Jamaldeen, 2012:315

Fon yöneticisi, katılım sigortacılığı fonunun işleyişini sağlamak ve bütün gelir ve giderlerini yönetmekle sorumlu olmakla birlikte, fonda tutulan katılım bedellerinin faiz olmaksızın İslami finans araçlarında değerlendirilmesi ve giderlerin gelirlerden karşılanması sonucu sene sonunda meydana gelen tüm karlılıklar katılımcılara geri ödenmektedir¹⁴. Bir başka deyişle, yatırım faaliyetleri sonucu oluşacak kâr, mudarebe yöntemiyle sigorta şirketi ile tekâfül katılımcıları arasında paylaştırılmaktadır. Kâr paylaşımından sonra sigorta şirketi kendi masraflarını düşerek kalan kısmı katılımcılara dağıtabildiği gibi, katılımcılar da masraflardan sonra kalan kârın tamamını paylaşabilmekte olup¹⁵, genel olarak kârın bir kısmı ihtiyat akçesi olarak ayrılıp, kalan kısım katılımcılara aidatları oranında dağıtılmaktadır.

¹³ ASLAN, a.g.e., s.104-105 : JAMALDEEN, F., Islamic Finance for Dummies , John Wiley&Sons, New Jersey, USA 2012, s.315.

¹⁴ YILDIRIM, a.g.e.,s.52.

¹⁵ ÇALIK, A. Tekâfül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Van 2011, s.42.

Görüldüğü gibi, vekâlet modelinde sigorta şirketi bir acente gibi tekâfûl sözleşmesinin başında toplanan fonların bir kısmını işlem ücreti olarak almasından dolayı, mudarebe tekâfûl modelindeki sigorta şirketlerine göre daha avantajlı bir durumdadır. Zira mudarebe tekâfûl modelinde sigorta şirketleri açısından kâr elde etmek önemli olup, kâr elde edilemezse emeğin karşılığı alınamamakta, vekâlet modelde ise sigorta şirketinin sigorta fonlarını işletmesi sonucu elde edeceği kârdan alacağı paylar artık bir tür performans primi haline gelmektedir¹⁶. Vekalet tekâfûl sistemi daha çok Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan ve Endonezya'da uygulanmaktadır¹⁷.

2.2.2. Mudarebe Modeli

Mudarebe, taraflardan birinin sermayesini, diğerinin ise emeğini ortaya koyarak oluşturdukları emek-sermaye, bir başka deyişle kâr-zarar ortaklığı esasına dayanan bir sistem olup, asıl olan sermaye sahibi ile know-how (bilgi) sahibi olan iki tarafın bir araya gelerek bir projeyi gerçekleştirmeleridir. Bu sistemde, kâr elde edilmesi durumunda daha önce sözleşme ile belirlenen oran üzerinden kâr paylaşımı yapılırken; zarar edilmesi durumunda ise, katılımcılar zarara katlanmakta ve sigorta şirketinin emeği de boşa gitmektedir¹⁸. Mudarabe modelinde bütün genel ve idari masraflar, retekâfûl veya reasürans masrafları, ihtiyat payı ve hasar tazminatları tekâfûl fonundan karşılanmakta olup, sene sonunda bütün masraflar ve hasar tazminatları düşüldükten sonra kalan bakiye tutarından alacağı oran, tekâfûl şirketinin payını oluşturmaktadır.

Mudarebe tekâfûl sistemi ile oluşturulan kâr-zarar ortaklığı hem fon kaynaklarını kullanacak olan kişinin parayı kendi parası gibi en kârlı yatırımlarda değerlendirerek katma değer oluşturmasına imkân vermekte, hem de istihdam, vergi gibi ülke ekonomisine önemli faydalar sağlamaktadır¹⁹. Bu çerçevede, ekonomik kalkınmaya fazlasıyla önem veren ülkelerde, özellikle girişimciliğin geliştirilmesi

¹⁶ ÇALIK, a.g.e., s.42.

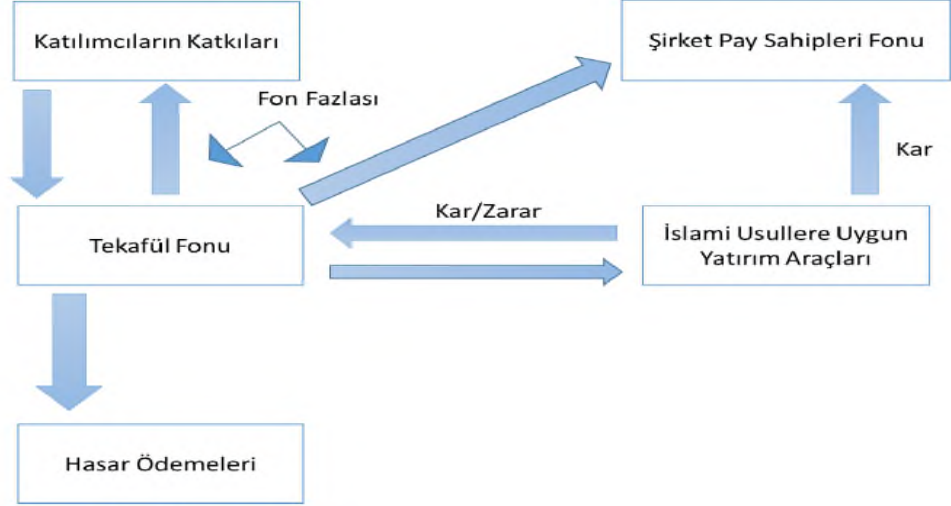
¹⁷ www.kuveytturk.com.tr (Erişim tarihi: 22.08.2018)

¹⁸ YANPAR, a.g.e, s.262.

¹⁹ ÇALIK, a.g.m., s.99.

amacıyla mudarebe yöntemleri uygulanmakta ve bireylerin ticari faaliyetlere yönlendirilmesi teşvik edilmektedir.

Şekil 2: Mudarebe Modeli²⁰

Kaynak: Jamaldeen, 2012:315

Bununla birlikte, mudarebe model kullanılarak yapılacak katılım sigortacılığında, fon kaynaklarının yatırımlarından elde edilecek kârın paylaşım oranının baştan belli olması hem olası uyuşmazlıkları asgari düzeye indirmekte, hem de katılımcı veya sigorta şirketi için ortaklığın muhtemel kârı hakkında bir belirlilik sağlamakta olup²¹, yapılan ticari faaliyetler sonucu kâr paylaşımının adil bir şekilde baştan belirlenmiş olması İslami finans kuralları bakımından da garar (belirsizliği) engellemektedir.

Görüldüğü gibi, bu modelde vekâlet modelinden farklı olarak, tekâfül sözleşmesinin başlangıcında sigorta şirketlerine bir işlem ücreti verilmemekle ve bu açıdan sigorta şirketlerinin kâr elde etmesi önemli olmakla birlikte, kâr elde edilemezse şirketler söz konusu tekâfül sözleşmesine ilişkin emeklerinin karşılığını elde edememektedirler. Mudarebe tekâfül sistemi daha çok Endonezya ve Malezya'da uygulanmaktadır²².

²⁰ ASLAN, a.g.e., s.104 : JAMALDEEN, a.g.e., s.315.

²¹ ÇALIK, a.g.e., s.40.

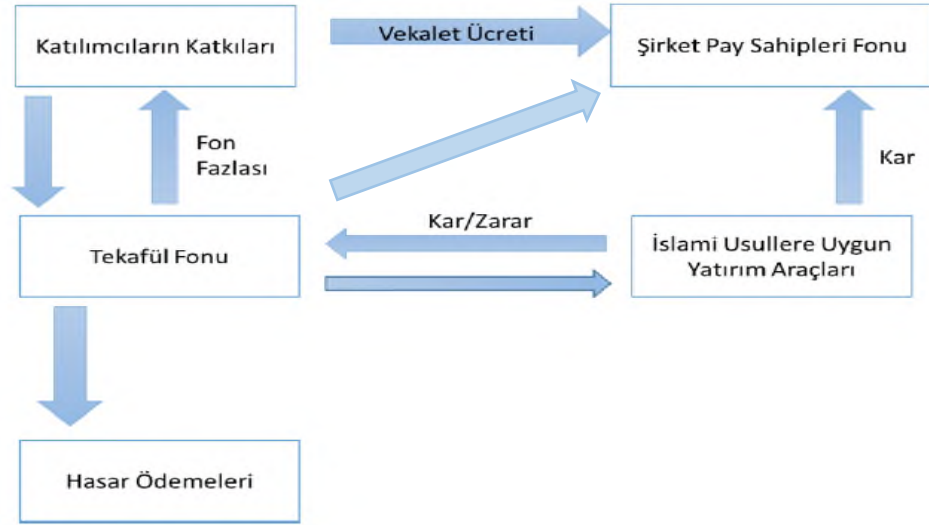
²² NOORDIN, a.g.e., s.513; www.kuveytturk.com.tr (Erişim tarihi: 22.08.2018); <https://www.takaful-malaysia.com.my/home/Pages/default.aspx> (Erişim tarihi: 07.09.2018)

2.2.3. Hibrid (Karma) Model

Hibrid modeline dayanan tekâfûl sisteminde, fon yöneticisi olan sigorta şirketinin alacağı ücret, tekâfûl katılımcıları ile sigorta şirketi arasında katılım sigortacılığı sözleşmesi yapılırken belirlenmekte olup, fonun bütün giderleri/masrafları bu ücretten karşılanmaktadır. Dolayısıyla, vekâlet tekâfûl modelinde olduğu gibi sigorta şirketleri öncelikli olarak işletmecilik ücretlerini, daha sonra da elde edilen kârdan kendi paylarına düşen gelirleri almaktadırlar.

Fon yöneticisi, fonun bütün gider ve masraflarından sorumlu olup, hibrid modele özgü olarak fonun gelirlerinin giderlerini karşılamadığı durumlarda söz konusu eksik sigorta şirketi tarafından ödenmesi esastır.

Şekil 3: Hibrid (Karma) Model²³

Kaynak: Jamaldeen, 2012:317

Bununla birlikte, fonun giderlerinin fon yöneticisine ödenen ücretten mahsup edilmesi sonrasında, kâr–zarar ortaklığı (mudarebe) usulüyle gerçekleştirilen yatırım gelirlerine şirketin payının eklenmesi sonucu sigorta şirketinin kazancı meydana gelmekte olup, fonda kalan miktarın ise tekâfûl katılımcılarına dağıtılması zorunluluğu bulunmaktadır²⁴. Zira, sigorta şirketi fonda kalan miktardan ya da fonun işletilmesi

²³ ASLAN, a.g.e., s.106 : JAMALDEEN, a.g.e., s.317.

²⁴ ABDULLAH, D. V./ CHEE K., Islamic Finance Why It Makes Sense, Singapore 2010, s.213.

sonucu elde edilen yatırım gelirlerinden herhangi bir pay alamayacaktır. Karma tekâfül sistemi daha çok Bahreyn, Kenya ve Sudan'da uygulanmaktadır²⁵.

2.2.4.Vekâlet-Vakıf Modeli

Vekâlet-vakıf modeline dayanan tekâfül sisteminde sigorta şirketi, İslami bir vakıf veya bağış kurumu oluşturmakta olup, tekâfül katılımcılarını kurulan vakıfta oluşturulan fona katkıda bulunmaları sağlanmaktadır. Hibrid modelden farklı olarak vekâlet-vakıf modelde tekâfül şirketi fon yönetiminin sağlanması, fonun gelir ve giderlerinin mahsup edilmesi ve katılımcıların bütün hasarlarının ödenmesinden sonra artan tutardan pay alma yetkisine sahiptirler²⁶. Vekâlet modelinden farklı olarak vekâlet-vakıf modelinde elde edilecek gelir sermaye kârlılığı olarak değerlendirilecek olup, vekalet modelde ise, yukarıda ifade edildiği üzere, sigorta şirketi tarafından elde edilen gelir bir performans primi niteliğindedir. Öte yandan, gerek mudarebe gerekse vekâlet modellerinde sigorta şirketinin kârlılığı vekalet- vakıf modeldeki performans esası kadar önemli değildir; zira, bu sistemde katılımcılar açısından sermayedarın kendi parasını koyması ile şirket kârlılığı daha güvenilir bir hale gelmektedir. Vekalet-vakıf tekâfül modeli özellikle Pakistan ve Güney Afrika'da daha yaygın uygulanmaktadır²⁷.

Bununla birlikte, sigorta şirketinin, danışma komitesinin²⁸ onaylayacağı başka bir model çerçevesinde faaliyette bulunabilmesi mümkün olup, söz konusu yönetim modellerinden hangisinin kullanılacağı sigorta sözleşmesinde açık bir şekilde belirtilmelidir.

Diğer taraftan doktrinde bazı yazarlar²⁹ tarafından tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemi altında teberru tabanlı tekâfül, genel tekâfül, aile tekâfülü gibi çeşitli tasnifler yapılmakla birlikte, işbu çalışmamızda yatırımcı zararlarının

²⁵ www.kuveytturk.com.tr (Erişim tarihi: 22.08.2018)

²⁶ ÇALIK, a.g.m, s.104.

²⁷ ÇALIK, a.g.e., s.44-45.

²⁸ "Danışma Komitesi", Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin md. 3/1-c hükmünde, "Katılım sigortacılığı sisteminin işleyişinin katılım finans sistemi prensipleri ile ortak risk paylaşımı ve dayanışma esaslarına uygunluğunu takip eden Komite" olarak tanımlanmıştır.

²⁹ HANCI, a.g.e., s.151 vd., YANPAR, a.g.e, s.260.; ONAGUN, A. I., Solvency Of Takaful Fund: A Case Of Subordinated Qard, Malaysia Islamic Economic Studies, Volume 18, No. 1 & 2, s.2-3.; BILLAH, a.g.e, s.6.

tazmininde tekâfül (katılım sigortacılığı) sisteminin uygulanabilirliği inceleneceğinden, söz konusu tekâfül çeşitleri çalışmamız sınırları dışında bırakılmıştır.

II.3. Tekâfül Sisteminin Modern Sigortacılık Sistemi İle Mukayesesi

2.3.1. Modern Sigortacılık Kavramı

Sigorta, aynı türden tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin, belirli bir miktar para (prim) ödemesi yoluyla toplanan tutarın, sadece o riskin gerçekleşmesi sonucu fiilen zarara uğrayanların (sigortalıların) zararının karşılamasında kullanıldığı, bir risk transfer sistemidir. Bu çerçevede, sigorta sistemi aracılığıyla kişiler, karşı karşıya buldukları tehlikelerin neden olabileceği ve maddi karşılığı bulunan zararlarını, nispeten küçük miktarlarda ödemiş oldukları primler yoluyla paylaşmaktadırlar³⁰.

Sigortanın amacı, kişilerin tehlike olasılıklarını, rizikolarını güvence altına alırken kişilerden toplanan sigorta ücreti (prim) ile büyük bir fon-kaynak oluşturarak, bu fonla ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli bir katkıda bulunacak fonu oluşturmaktır. Buradan hareketle sigortanın, kişilerin güvence altına alınmasından toplumun refah düzeyinin arttırılmasına kadar uzanan bir sosyal dayanışma sistemi olduğu söylenebilir. Bu çerçevede, sigortacılık sisteminin temel işlevi, bireylerin karşılaşmaları muhtemel zararları ekonomik açıdan önemsiz bir duruma getirmek olup, böylece bireylerin tek başına karşılayamayacakları zararları oluşturulan bir fon/organizasyon aracılığıyla aralarında paylaşmaları sağlanmaktadır.

Sigortacılık sistemine ilişkin organizasyon, “sigorta şirketi”, “sigorta ettiren” ve bir “sigorta sözleşmesi”nden oluşmaktadır. Bir sigorta sözleşmesinde, bir tarafta sigorta teminatı veren, ilgili kanun ve mevzuata göre sigortacılık faaliyetinde bulunmaya yasal olarak yetkili bulunan “sigortacı”, diğer tarafta da tehlikeyle karşı karşıya olan “sigorta ettiren” bulunmaktadır³¹. Bu çerçevede, sigortalı; sigorta şirketinin bir tarafı olarak, teminat kapsamındaki tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, meydana gelen hasarın tazmini talebinde bulunmaya yasal yetkili olan kişi olup, genellikle sigorta ettiren ile sigortalı aynı kişi olmakla birlikte,

³⁰ ÖZBOLAT, M., Temel Sigortacılık, Ankara 2011, s. 19.

³¹ HACAĞ, a.g.e., s.5; ARSEVEN, a.g.e., s.96; ÖZBOLAT, a.g.e., s.7.

farklı kişilerden de oluşabilmektedir³². Ayrıca, sigortacının sigortalıyı koruma yükümlülüğüne karşılık, sigortalının da sözleşme ile belirlenen “prim” adı altındaki bir meblağı sigorta şirketine ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

2.3.2. Modern Sigortacılık Sistemi Türleri

i. Konvansiyonel Sigortacılık

Konvansiyonel sigortacılık türünde sigorta sözleşmesinin kurulabilmesi için, bireyler açısından sigortalanabilir bir menfaatin bulunması ve bu menfaatin zarara uğramasına neden olacak bir rizikonun meydana gelme ihtimalinin bulunması gerekmektedir³³. Bu çerçevede, sigorta ettirenlerin belirli bir prim ödemeyi kabul etmeleri karşılığında, menfaatlerinin koruma altına alınması sağlanacaktır³⁴. Dolayısıyla 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 1401 inci maddesinde³⁵ tanımlanan sigorta sözleşmesinde tazminat, azami iyi niyet, yakın sebep, hakların devri ve hasara katılım gibi ilkeler mevcuttur³⁶.

ii. Kooperatif Sigortacılık

Kooperatif sigortacılık (mütüel), karşılıklılık esasına dayanan sigortacılık sistemi olup, aynı tehlikeye maruz kalan kişilerin belirli meblâğlar (prim) ödeyerek sisteme üye olmaları yoluyla kurulur³⁷. Sigortalılardan herhangi birisi, sigortaya konu teşkil eden zararın meydana gelmesi durumunda, toplanan primler aracılığıyla oluşan meblâğdan söz konusu zarar tazmin edilir. Ancak, toplanan primler ile oluşan fon tutarının, zararların tazmini için yeterli gelmemesi halinde, prim tutarlarının arttırılması yoluna gidilir³⁸.

³² HANCI, a.g.e., s.21.

³³ KARAYALÇIN, Y., Risk – Sigorta – Risk Yönetimi, Özel Sigorta Hukuku’na Giriş, Ankara 1984, s.21.; ARSEVEN, a.g.e., s.7.

³⁴ ÜSTÜN, a.g.e., s.8

³⁵ “...sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşme...”

³⁶ ÜSTÜN, a.g.e., s.3; KARAMAN, H., İslami Sigortacılık, (<https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/islam-sigortacilik-3-52266>) (Erişim tarihi: 09.07.2018)

³⁷ <https://www.insure.com/life-insurance/demutualization.html> (Erişim tarihi: 04.09.2018)

³⁸ DALGIN, N., İslam Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar, İslami Araştırmalar Dergisi, C:16, S:4, 2003, s. 617.

Diğer yandan, sigortalıların zararlarının karşılanması, bütün hasar tazminatlarının, fon giderlerinin ödenmesinden sonra artan tutar bulunması durumunda, söz konusu meblağ ya üyelere iade edilmekte veya gelecek için ihtiyat olarak saklanmaktadır.

2.3.3. Modern Sigortacılık Sisteminin Tekâfül ile Farklılıkları

Tekâfül sigortacılığının çalışma prensibi, mütüel (karşılıklı) esaslara göre elde edilen gelirin İslami usullere göre helal kazançlar elde edecek şekilde faizsiz yatırım araçları ile değerlendirilmesi ve elde edilen gelirin hakkaniyete uygun bir eşitlik içerisinde hak sahiplerine, ortaklarına ödenmesi esasına dayanmaktadır³⁹. Aynı şekilde, katılım sigortacılığı faaliyetlerinden herhangi bir zarar edilmesi durumunda da, bu zararın ortaklar arasında hakkaniyete uygun şekilde dağıtılması ve karşılanması gerekecektir. Kullanılan teknik bakımından benzer özellikleri bulunsa da⁴⁰, tekâfül sigortacılığının konvansiyonel sigortadan temel farkı, katılım sigortacılığında İslami kurallara uygun şekilde risk paylaşımı yapılması ve faizsiz bankacılık yatırım esaslari ile fonların yönetilmesine önem verilirken; konvansiyonel sigortacılıkta ise sigortalılardan elde edilen primlerle oluşan meblağdan arta kalan tutar faiz ayrımı yapılmaksızın herhangi bir yatırım aracında değerlendirilmesi mümkündür.

Öte yandan, tekâfül sistemi ile konvansiyonel sigorta arasında, uygulanan akitler de farklılık göstermekte ve konvansiyonel sigorta akdi, “sigorta şirketi” ve “sigortalı”dan oluşan iki taraf arasında gerçekleşmekte olup⁴¹, sözleşmede sigortalı, sigorta şirketine düzenli olarak prim ödemeyi kabul etmekte olup, sigortacı ise risk meydana geldiğinde poliçede belirtilen tutarı ödemeyi üstlenmektedir. Dolayısıyla, kurulan sigorta akdinde sigortalı, kendisine düşen tutarı her halükarda ödemekteyken, sigortacı hasar meydana gelirse tazminat ödemekte ancak zarar oluşmazsa tazminat ödememektedir⁴². Bu çerçevede, tazminat ödense bile verilen miktar ile alınan miktar arasında eşitlik sağlanamamakta, bu durum iki taraf arasında ödenen ile geri alınan arasında garar-ı fahiş (aşırı belirsizlik) meydana gelmesine sebep olmaktadır⁴³. İslam

³⁹ BHATTY, a.g.e., s.2.

⁴⁰ ONUR, a.g.e., s.54

⁴¹ ONAGUN, a.g.e, s.9.

⁴² ÜSTÜN, a.g.e., s.7

⁴³ ONUR, a.g.e., s.55.

hukukunda ise garar (belirsizlik) içeren akitler kabul görmemektedir⁴⁴. Tekâfûl sisteminde ise katılım bedelleri, teberru (bağış) amacıyla ödenmekte⁴⁵ olup, katılımcılar arasında yardımlaşma esası söz konusudur. Bu sistemde tekâfûl şirketinin rolü ise İslam hukukuna riayet ederek tekâfûl fonunu işletmek ve teknik sigortacılık işlemlerini, fon yönetimini gerçekleştirmektir. Bu çerçevede, tekâfûl sistemi ile konvansiyonel sigorta arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir⁴⁶:

i. Şekil Bakımından

Tekâfûl sisteminde katılımcılar aynı zamanda sigortacı konumunda olup, katılım bedelleri, kendisine ait mali zimmeti olan tekâfûl fonunda toplanır ve şirket, katılımcıların vekili olarak hasar görene bu fondan tazminat öder. Dolayısıyla şirketin, toplanan fona katılımcıların izni olmadan herhangi bir müdahale yetkisi bulunmayıp, tekâfûl şirketinin görevi fonu işletmek ve teknik işlemleri yerine getirmektir. Buna mukabil konvansiyonel sigortada sigortacı, ödenen primleri kendi mülkiyetine geçirmekte ve tazminatları kendisi ödemektedir⁴⁷.

ii. Hedef Bakımından

Kelime anlamı itibariyle de belirtildiği üzere tekâfûl sisteminde, asıl hedef kâr değil yardımlaşmak olarak belirlenmiştir. Çünkü oluşturulan fon, katılımcılar arasında dayanışmayı sağlamaktadır⁴⁸. Fakat konvansiyonel sigortada şirketin asıl hedefi kâr elde etmek olup, daha fazla kâr elde edebilmek için şirket kendisine ait olan meblağla asgari seviyede tazminat vermek isteyecektir.

iii. Primler / Katılım Bedeli Bakımından

Tekâfûl sisteminde katılım bedelleri, ödenecek hasar tazminatlarını karşılayacak miktarda olmaktadır. Şirket, kendi payını vekâlet ya da mudarabe akitleri çerçevesinde ücret veya kâr payı olarak almaktadır. Konvansiyonel sigortada ise primler, şirketin gelir ve giderlerinin idaresi ve kâr miktarı olmaktadır. Yani şirket hem

⁴⁴ ABDULLAH/ CHEE, a.g.e., s.16-17.

⁴⁵ NOORDIN, a.g.e., s.514.

⁴⁶ AYUB, a.g.e., s.427; http://tekâful.net/?page_id=426 (Erişim tarihi: 10.07.2018)

⁴⁷ ONUR, a.g.e., s.55.

⁴⁸ ABDULLAH/ CHEE, a.g.e., s.71

teknik işlemlerin masraflarını hem de ulaşmak istediği kâra kendisini götürecektir prim değerini sigortalılardan istemektedir.

iv. Bakiye Tutarı Bakımından

Tekâfûl sisteminde sene sonu fondaki miktardan arta kalan tutar, katılımcılara paylaştırılmakta ya da şirketin dışında bir tasarrufta kullanılmakta olup, şirketin bu meblağda herhangi bir hakkı bulunmamaktadır. Ancak konvansiyonel sigortada ise, fondan arta kalan tutar şirketin kârı olmaktadır.

Şekil 4: Klasik Sigorta – Tekâfûl Sisteminin Farklılıkları

Klasik Sigorta	Tekâfûl Sigorta
Ticari faktörler esastır.	Karşılıklı dayanışma esastır.
Şirketin sahibi sermayedarlardır	Şirketin sahibi katılımcılardır.
Sigortacıya risk transferi esastır.	Karşılıklı risk paylaşımı esastır.
Kazanç şirkete ya da sermayedarlara aktarılır.	Kazanç şirkete ve katılımcılara aktarılır.
Yatırımlar için kısıtlama bulunmamaktadır.	Yatırımlar İslami kurallara göre faizsiz enstrümanlarda değerlendirilir.
Klasik Sigortalar faiz ve garar (belirsizlik) içerir.	Tekâfûl'de faiz ve garar (belirsizlik) yoktur.
Klasik sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.	Tekâfûl şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şeriat Denetleme Kurulunun kararlarına uymakla yükümlüdür.
Açık meydana gelmesi durumunda Klasik sigorta şirketi riskleri üstlenir.	Katılımcının bir açığı olması durumunda tekâfûl fonunu yöneten tekâfûl operatörü (vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.
Klasik Sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.	Tekâfûl Şirketleri, İslami prensiplerle çalışan Re-tekâfûl şirketleri ile çalışır.

Ayrıca, sigortacılığın reasürans yoluyla elde ettiği komisyon kazançları değerlemeye alındığı için, reasürans firmalarınca çok yaygın olmasa dahi re-tekâfûl sistemi de kurulmuştur. Bu çerçevede, re-tekâfûl, tekâfûl şirketlerinin, katılımcılarının zararlarını yüksek oranda karşılama talepleri riskine karşı, tekâfûl şirketlerine koruma sağlamaya yönelik olup, yaygın bir uygulaması bulunmamaktadır.

III. TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SİSTEMİ VE KATILIM BANKALARI

III.1. Türkiye'de Sigortacılığın Gelişimi

19. yüzyılın ikinci yarısında Türkiye'de meydana gelen yangınlar ve bunun sonucunda uğranılan büyük hasarlar, sigortanın doğmasına neden olmakla birlikte, doğal afetlerin meydana geldiği bu bölgelerde daha çok yabancı ve yabancılarla ilişkide olan zengin kesimin ikâmet etmesi, sigortacılık sisteminin gelişme sürecini hızlandırmıştır⁴⁹. 1870 yılında Osmanlı Devletinde meydana gelen bir yangına ilişkin olarak, Şeyhülislamdan alınan bir fetva ile hayat sigortalarının caiz olduğu hükme bağlanmıştır⁵⁰.

Öncelikli olarak 1872 yılında İngiliz sigorta şirketleri, ardından 1878 yılında Fransız sigorta şirketleri açtıkları temsilciliklerle Türkiye'de sigortacılık faaliyetlerini başlatmışlardır. Daha sonra Alman, İtalyan, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketlerinin çalışmaları ile sigortacılık sistemi yaygınlaşmaya başlamıştır⁵¹. Bu çerçevede, yabancı sigorta şirketleri aracılığıyla ülkemizdeki sigortacılık sisteminin temellerinin atılmış olmasına rağmen; sigorta şirketlerinin faaliyetlerini ve çalışma esaslarını düzenleyen bir kanuni düzenlemenin olmaması nedeniyle söz konusu şirketler devlet denetiminden uzak ve yabancı mercilerin iznine tabi olarak diledikleri şekilde işlem yapmışlardır.

Sonrasında ise 1893 yılında kurulan Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk yerli sigorta şirketi olarak faaliyet göstermeye başlamış olup, yabancı sermaye ile kurulan şirketin yöneticileri gayrimüslimlerden oluşmuştur⁵². 1906 yılından sonra çıkarılan bir kanun ile yabancı sigorta şirketleri vergilendirmeye tabi tutulmuş ve daha sonra 1915 tarihli kanunla sigorta primleri üzerinden de vergi alınmaya başlamıştır⁵³.

⁴⁹ <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx> (Erişim tarihi: 05.08.2018)

⁵⁰ HACAK, H., a.g.e., s.35.

⁵¹ ARSEVEN, a.g.e., s.11.

⁵² <http://www.gasad.org.tr/duyuru/ilk-yerli-sigorta-sirketimiz-osmanli-umum-sigorta-sirketi-168.html> (Erişim tarihi: 21.08.2018)

⁵³ ARSEVEN, H., Sigortanın Tarihçesi ve Geri Kalmışlığımızın Sebepleri, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43 Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan, İstanbul 1987, s.417.

Görüldüğü üzere, Cumhuriyetin ilanına kadar tümü yerli sermaye ve yöneticilerle işletilen bir sigorta kuruluşu bulunmamakta olup, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte sigorta alanında gerek yasal gerekse kurumsallaşma açısından önemli gelişmeler kaydedilmiştir. 1927 yılında Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi Hakkındaki Kanun'un yürürlüğe girmesiyle, yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin denetlenmesi sağlanmış olup⁵⁴, sigortacılık sistemi gelişmeye ve yerli sermaye ile kurulan sigorta şirketlerinin sayısı artmaya başlamıştır.

Bunun üzerine 1939 yılında sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlanmış olup, 1959 yılında ise sigortacılık sistemini ele alan 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlüğe girmiş ve sigorta şirketlerini mali yönden geliştirmek, sigorta araçlarının durumunu yeniden düzenlemek amacıyla anılan kanunda 1987 yılında önemli değişiklikler yapılmıştır⁵⁵.

21.12.1987 tarih ve 303 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sigortacılıkla ilgili görev ve yetkilerin Başbakanlığa devredilmesi üzerine sigorta şirketleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanarak ülkenin ekonomik sistemine dahil edilmişlerdir. Başbakanlığa bağlı olarak ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ile koordinasyon içinde çalışan, sonrasında şimdiki adıyla Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın birimi olan Sigortacılık Denetleme Kurulu, 1963 yılında Sigorta Murakabe Kurulu adıyla kurulmuş olup⁵⁶, sigorta şirketlerinin denetim, inceleme ve soruşturma faaliyetlerini yürütmek ve sonuçlandırmaktan sorumludur⁵⁷.

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile, ülkemiz sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak ve sigortacılık sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla sigorta şirketlerinin çalışma esas ve usûlleri ile faaliyetlerinin sona ermesi ve denetlenmesine ilişkin hususlar ayrıntılı olarak düzenlenmiştir⁵⁸. 5684 sayılı

⁵⁴ KARAYALÇIN, Y., Sigorta ve Reassürans Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Proje ve Teftiş ve Murakabe Hukukunun Başlıca Meseleleri, s.116 (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/318/3117.pdf>) (Erişim tarihi: 20.07.2018)

⁵⁵ ARSEVEN, a.g.e., s.28, <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx> (Erişim tarihi: 05.08.2018)

⁵⁶ http://www.aktuerya.hacettepe.edu.tr/duyurular/seminerler/risk_gunleri/3.pdf (Erişim tarihi: 16.07.2018)

⁵⁷ <https://www.hazine.gov.tr/sigorta-denetleme-kurulu> (Erişim tarihi: 20.07.2018)

⁵⁸ HANCI, a.g.e., s.10

Sigortacılık Kanunu'nun Ek 1 inci maddesine istinaden Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 20.12.2017 tarihinde yürürlüğe giren “*Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” ile “*tekâfül*” sistemi yasal altyapıya kavuşturulmuş olup, anılan yönetmelikte, Katılım Bankacılığına benzer şekilde “*katılım sigortacılığı*” terminolojisi tercih edilmiştir. 2017 yılında ülkemizdeki sigorta sektörü, kârlılığın ön planda olduğu bir faaliyet olmakla birlikte, toplam sigorta prim üretimi bir önceki yıla göre %15 oranında artarak 46.6 milyar TL olmuştur⁵⁹. 2018 yılı Temmuz sonu itibarı ile toplam prim üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre %21,2 artış ile 32 milyar TL olarak gerçekleşmiştir⁶⁰.

III.2. Türkiye’de Uygulanan Yaygın Sigortacılık Türleri

3.2.1. Elementer (Hayat Dışı) Sigortalar

Genel olarak hayat dışı sigorta, sigortalının varlığında çeşitli risklerin sebep olacağı hasarlar ile meydana gelecek kayıpları sigorta teminatı altına alan⁶¹, bir başka deyişle, riskin gerçekleşmesi durumunda maddi olarak ölçülebilen ve sigorta kapsamına alınan değerlerde meydana gelen hasarların karşılanması amacıyla gerçekleştirilen bir sigorta türüdür⁶². Hayat dışı sigortalar kendi içinde yangın sigortası, kaza sigortası, nakliyat, araç, mühendislik, tarım sigortaları gibi çeşitli branş türlerine ayrılmaktadır⁶³.

3.2.2. Hayat Sigortaları

6102 sayılı TTK'nın 1487 nci maddesinde tanımlanan hayat sigortasının konusunu, diğer sigorta türlerinde olduğu gibi riskin gerçekleşmesi durumunda maddi değeri olan zararın karşılanması değil, belirli bir kişinin ölümü veya hayatta kalması oluşturmaktadır⁶⁴, hayatı sigorta edilen kişinin sigorta sözleşmesi yapılırken hayatta

⁵⁹ <https://www.gunessigorta.com.tr/turkiye-de-sigortacilik/ai-1798-181-447-459.aspx> (Erişim tarihi: 18.08.2018)

⁶⁰ <https://tsb.org.tr/Default.aspx?pageID=409&nID=12761&NewsCatID=%20330> (Erişim tarihi: 19.09.2018)

⁶¹ HANCI, a.g.e., s.32 vd.; <https://www.gunessigorta.com.tr/turkiye-de-sigortacilik/ai-1798-181-447-459.aspx> (Erişim tarihi: 18.08.2018)

⁶² KARAYALÇIN, a.g.e., s.20

⁶³ ÖZBOLAT, a.g.e., s.244-245; <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx> (Erişim tarihi: 05.08.2018)

⁶⁴ PAÇACI, İ., Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Aksaray Üniversitesi İlamî İlimler Fakültesi Dergisi, C.4, S.8, Aralık 2017, s. 320; HANCI, a.g.e., s.31.

olması gerekir. Hayat sigortaları, hayatı sigorta edilen kişinin ölmesi, hastalanması veya yaralanması durumlarında, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimlerinin temin edilmesi veya kendisinin sakatlanarak çalışma gücünü geçici veya sürekli kaybetmesi sebebiyle, ekonomik gücünün sarsılmasını önlemek amacıyla yapılmakta olup, kaza, hastalık, işsizlik, yaşlılık, sakatlık rizikoları teminat altına alınmaktadır⁶⁵.

Bu çerçevede, hayat sigortaları, konusu insan hayatı olan, genellikle uzun vadeli menfaat veya meblağ sigortaları olup, hayatı sigorta edilen kişinin sigorta süresi içerisinde ölmesi halinde, poliçeden yararlanan kişi veya kişilere toplu para ödenmesi amacıyla düzenlenmektedir⁶⁶.

3.2.3. Bireysel Emeklilik Sözleşmeleri (BES)

Mevcut sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olarak getirilen ve özel bir fonlama sistemi olan bireysel emeklilik sistemi, 28.3.2001 tarihinde kabul edilen 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile kurularak 27.10.2003 yılında faaliyete geçmiştir. Gönüllü katılım esasına dayanan⁶⁷ bireysel emeklilik sistemiyle, katılımcıların 10 yıl boyunca sistemde kalmaları ve 56 yaş koşulunu sağlamaları halinde bireysel emeklilik sisteminden emekli olabilmeleri sağlanmaktadır.

Bireysel emeklilik sistemi, mevcut sosyal güvenlik sistemini tamamlayıcı şekilde katılımcının ilerleyen yaşları için bir birikim olması açısından sigortacılık sistemine benzemekte olup, katılımcının sigorta şirketiyle, yıllık gelir sigortası sözleşmesi yaparak kendisine ya da ölümü halinde mirasçılarına maaş bağlanmasını isteme hakkına sahip olması⁶⁸ bakımından hayat sigortasıyla benzerlik göstermektedir⁶⁹. Bu çerçevede, bireysel emeklilik sistemi, katılımcılar için birikim ve

⁶⁵ ÇOBAN ÇELİKDEMİR, N., Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:1484, 3.Bölüm, Eskişehir 2012, s.29; ÖZBOLAT, a.g.e., s.247.

⁶⁶ <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx> (Erişim tarihi: 05.08.2018)

⁶⁷ Öte yandan ülkemizde, zorunlu BES yada otomatik katılım olarak ifade edilen bir düzenlemeyle, 1.1.2017 tarihinden itibaren, 45 yaşın altındaki kamu ve özel sektör çalışanlarının tamamını kapsayan zorunlu bireysel emeklilik uygulaması getirilmiş olup, kademeli olarak sisteme katılımlar devam etmektedir. Her ne kadar sisteme giriş zorunlu olsa da, anılan sisteme dahil olan kişilerin 2 ay içinde cayma hakkı bulunmaktadır.

⁶⁸ 4632 sayılı “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu”, 6.madde.

⁶⁹ PAÇACI, a.g.e., s.315

gelir kaynağı olmasının yanında, ekonomiye uzun vadeli kaynak sağlamakta, böylece istihdâmın artırılmasına ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır⁷⁰. Bireysel emeklilik sistemi, devletin gözetim ve denetiminde, özel emeklilik şirketleri tarafından yürütülmekte olup, katılımcının sisteme girdiği tarihten ayrıldığı tarihe kadar herhangi bir sigorta işlemi yapılmamakta ve katılımcıya herhangi bir tazminat ödenmemektedir.

III.3. Katılım Bankaları Tarafından Uygulanan Katılım Sigortacılığı Modeli

Ülkemizde “*katılım sigortası*” ismiyle anılan “*tekâful*”, daha önce de ifade edildiği üzere yardımlaşma usulüyle yapılan karşılıklı sigortacılık işlemidir⁷¹. Karşılıklı garanti vermek ya da birbirine kefil olmak anlamlarına gelen tekâful sisteminin temel amacı, sigortalıların karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma amacı ile bir araya gelmesi ve toplanan katkı paylarının riske maruz kalan kişiler tarafından kullanılmasıdır⁷². Bu çerçevede, katılım sigortacılığı; farklı bireylerin biraraya gelerek, içlerinden zarara maruz kalan katılımcıların zararının tazmin edilmesi üzerine yaptıkları bir yardımlaşma sistemi⁷³ olup, bu sistemde toplanan bağışlar yardımlaşma sandığı olarak adlandırılan prim havuzunda birikerek, poliçe sahiplerinden riskli durumda olanların zararları bu havuzdan tazmin edilmektedir.

Katılım sigortacılığı sistemi, yardımlaşma amacının bulunması, primlerin toplandığı havuzun poliçe sahiplerine ait olması, sigorta şirketine ait bir mülkiyetin bulunmaması, sermayedar ve sigortalılardan toplanan primlerin faizsiz sermaye piyasası araçlarında (katılım hesapları, sukuklar, gayrimenkul sertifikaları, kıymetli madenler, gelir ortaklığı senetleri vb.) değerlendirilmesi⁷⁴, sigorta teminatı verilen konularda, bir başka deyişle sigorta güvencesi kapsamına giren risk unsurlarında seçici davranılması ve katılım sigortacılığı alanında faaliyet yürütme konusunda uzmanlaşmış şirketin icazet alması gibi temel ilkelere dayanmakta olup, İslam

⁷⁰ ÇOBAN ÇELİKDEMİR, a.g.e., s.138

⁷¹ DALGIN, a.g.e., s.618.

⁷² ASLAN, a.g.e, s.97; ÜSTÜN, a.g.e., s.7.

⁷³ AL-SUUD, Prens Muhammed El- Faysal: İslam’da Bankalar ve Sigorta, s.41.

⁷⁴ <http://www.katilimemeklilik.com.tr/katilim-sigortaciligi/> (Erişim tarihi: 15.08.2018)

Hukuku'nda yasaklanan faiz, kumar ve belirsizlik unsurlarından arınmış bir sistem oluşturulmuştur⁷⁵.

Ülkemizde, Bakanlar Kuruluna bankalar dışında mali kurumlar kurma yetkisi tanıyan 22.07.1983 tarihli Bakanlar Kurulu kararına istinaden çıkarılan 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan “Özel Finans Kurumları (ÖFK)”, başlangıçta “İslam Bankacılığı” olarak da adlandırılmış olup, kâr ve zarara katılma esasına göre toplanan fonları faizsiz sisteme uygun olarak kullanabilen kuruluşlar⁷⁶ olmakla birlikte, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Katılım Bankaları olarak mevzuatta yerini almıştır. 1985 tarihinde Albaraka Türk ve Faisal Finans⁷⁷, ardından 1989’da Kuveyt Türk, 1990 yılında Anadolu Finans kurulmuş olup, kamu bankalarının da son dönemde Katılım Bankacılığı sistemine dâhil olmaya başlaması ile Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım da sektörde faaliyet göstermeye başlamıştır. 1996 yılında kurulan Asya Finans, Faisal Finans’ın el değiştirmesiyle Family Finans adını almış ve Anadolu Finans ile birleşerek bugünkü Türkiye Finans haline gelmiştir⁷⁸.

Katılım Bankaları tarafından yönetmelikleri gereği kullanılan fonların önemli ticaret işlemlerine konu olduğu dikkate alındığında, ülkemizin ekonomik kalkınması açısından da Katılım Bankalarının önemli boyutta olduğu görülmektedir. Ülkemizde Katılım Bankalarının bir çok alanda faizsiz sisteme uygun olarak bankacılık hizmetleri verdikleri görülmekteyse de, İslami esaslara uygun sigortacılık sistemi konusunda bir faaliyette bulunulmadığı, ancak son zamanlarda katılım sigortacılığı adı altında yeni çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Bu çerçevede, ülkemizde katılım bankalarının müşterilerinin gösterdikleri faiz hassasiyetinden dolayı finansal sisteme aktarılmayan paraların finansal sisteme aktarılması, bu fonların faizsiz enstrümanlara kâr-zarara katılım prensiplerine göre aktarılması ve elde edilen kârın yatırımcısıyla paylaşılması kuralları aslında “tekâfül” sigorta sistemi ile büyük

⁷⁵ AYUB, a.g.e., s.422; LIM, J., IDRIS, M., CARISSA, Y., History, Progress and Future Challenge of Islamic Insurance (Takaful) In Malaysia, Oxford Business & Economics Conference Program, 2010, s.7.

⁷⁶ AYTAÇ, Z., Özel Finans Kurumlarının Hukuki Yapısı, AÜSBFD, Mart 1986, s.221; HANCI, a.g.e., s.100.

⁷⁷ Daha sonra Family Finans Kurumu A.Ş. unvanını almıştır.

⁷⁸ ÇALIK, a.g.e., s.66

benzerlikler göstermekte olduđu⁷⁹ dikkate alındığında, Katılım Bankaları tarafından katılım sigortacılığı sisteminin uygulanabileceği görölmektedir⁸⁰. Nitekim, yukarıda da ifade edildiği üzere, Albaraka Türk ve Kuveyt Türk Katılım Bankaları ortaklığında kurulan Katılım Emeklilik ya da Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım Bankaları tarafından, toplanan fonların faizsiz finansman araçlarında değerlendirilmesi esasına dayanan katılım sigortacılık hizmeti verilmektedir.

Katılım Sigortacılığı alanında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin müşterilerinin, faiz, kumar gibi İslam Hukuku kurallarına uymayan unsurlara karşı gösterdikleri hassasiyet nedeniyle şirketler tarafından;

✓ Şirketin öz sermayesi ile katılımcılardan toplanan risk primlerinin (bağışların) farklı hesaplarda takip edilmesi,

✓ Katılım Sigortacılığı mevzuatına uygun şekilde katkı primlerinden alınan kesintiler ile verilen katılım sigortası teminatlarında ve bilgilendirmelerde katılımcılara karşı şeffaf, güvenilir ve açık olunması⁸¹,

✓ Şer’i kurallar açısından izin verilmiş ticari faaliyetlerle ilgilenilmesi ve belirsizlik (garar) içermeyen ticari işlemlere öncelik verilmesi⁸²,

✓ Şirketin öz sermayesi ile katılımcılardan tahsil edilen katkı primlerinin, Danışma Komitesi tarafından onaylanan ve İslami finans ilkelerine uygun yatırım enstrümanları, örneğin; kâr ve zarara katılma hesapları, Danışma komitesi tarafından onaylanan paylar, faizsiz yöntemlerle gerçekleştirilecek kıymetli maden, döviz alım-satım işlemleri, sukuk (kira sertifikası) ve benzeri faizsiz getirili yatırım araçları ile faizsiz yatırım fonlarında değerlendirilmesi⁸³,

✓ Katılımcılardan toplanan primlerle oluşan risk fonunda dönem sonu itibarıyla, artı bir bakiye çıkması durumunda Katılım/Tekâful Sigortacılığı ilkelerine uygun olarak Danışma Komitesi’nin onaylayacağı esaslar kapsamında bakiyenin tamamen veya kısmen iade edilebilmesi, hayır amaçlı projelerde kullanılabilmesi veya

⁷⁹ ALİ, K. M., Present Scenario and Future Potentials of Takaful, Islamic Foundation Bangladesh, May 2006, s.10.

⁸⁰ www.kuveytturk.com.tr (Erişim tarihi: 22.08.2018)

⁸¹ AYUB, a.g.e., s.422

⁸² HANCI, a.g.e., s.75.

⁸³ <http://www.katilimemeklilik.com.tr/katilim-sigortaciligi/> (Erişim tarihi: 15.08.2018)

İslami finans ilkelerine aykırı olmayan başka yöntemlerle değerlendirilmesi, yeterli bakiye olmaması durumunda şirket tarafından fon lehine borç (karz) verilmesi⁸⁴

usul ve esaslarına uygun olarak çalışılmaktadır.

Görüldüğü üzere, Tekâfûl Sigorta şirketleri çalışma prensipleri açısından Katılım Bankaları ile aynı ilkeleri izlemekte olup, Tekâfûl Sigorta şirketlerinin müşterilerden topladığı primler İslami esaslara uygun yatırımlara yönlendirilerek, elde edilen kârdan hasar ödemeleri yapıldıktan sonra müşterilere kâr dağıtımı yapılmaktadır⁸⁵. Böylece Tekâfûl Sigorta şirketleri ile faizsiz bankaların birlikte çalışmaları kolaylaşmakta, hem Tekâfûl sigorta şirketi topladığı fonları kolayca yatırıma aktarabilmekte hem de faizsiz bankalar fon ihtiyaçlarını kolayca karşılayabilmektedirler. Bu çerçevede, dünya genelinde incelendiğinde pek çok Tekâfûl şirketinin Katılım Bankalarının iştirakleri ile kurulduğu görülmektedir.

III.4. Dünyada Tekâfûl Sistemi Uygulamaları

Sigortacılık ilk olarak M.Ö. 1800'lü yıllarda Hammurabi Kanunlarında kendini göstermekte, sonrasında ise, deniz ticaretiyle uğraşan Antik Yunan, Roma ve Cenevizliler tarafından gemi sahiplerinin seferlerinde karşılaşılabilecekleri risklere karşı kendilerini güvenceye aldıkları görülmektedir. 17 nci yüzyılda İngiltere'de, 18 nci yüzyılda ise Amerika'da hızla gelişen sigortacılık sistemi sonrasında örgütsel bir yapılanmaya kavuşmuş ve Uluslararası Karşılıklı Sigorta Kooperatifleri Federasyonu (ICMIF), Avrupa Karşılıklı Sigortacılar ve Sigorta Kooperatifleri Birliği (AMICE) kurulmuştur.

Dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan Müslümanlar, İslam dininin yasakladığı faiz, kumar gibi unsurlardan uzak finansman araçlarında işlem yapmayı tercih etmekle birlikte, öncelikle 1970'li yıllarda gelişmeye başlayan İslami Finansal anlayış, 1980'lerde şekillenerek günümüzde gayrimüslim ülkelerin de dahil olduğu geniş coğrafyaya yayılan bir sistem olmuştur⁸⁶. İslami finans, global finans alanında gelişen ve yükselen bir sektör haline gelirken, sektör içerisinde yer alan tekâfûl sistemini uygulayan ve İslami esaslara göre çalışan, birikimlerin faizsiz finansman

⁸⁴ ABDULLAH/ CHEE, a.g.e., s. 71.

⁸⁵ ÇALIK, a.g.m., s.105.

⁸⁶ http://tekâful.net/?page_id=78 (Erişim tarihi: 20.06.2018)

araçlarında işletildiği sigorta şirketlerinin sayısı da buna paralel olarak hızla artış göstermektedir. Tekâfül Sigorta sisteminin son yıllarda bu şekilde hızlı gelişmesinin temel nedenleri olarak, dini inanışlara sahip kişilerin klasik sigortaları tercih etmemesi ve İslami Finans kurumlarının finansal varlıklara yaptıkları başarılı yatırımları ile büyüme göstermesi sayılabilir⁸⁷.

İlk tekâfül sigorta şirketleri 1979 yılında Sudan’da The Islamic Insurance Co. ve Birleşik Arap Emirlikleri’nde The Islamic Arab Insurance Co. olarak, 1983 yılında Bahamalar’da Takaful Islam Bahamas ve 1993 yılında Malezya’da MNI Takaful⁸⁸ olarak kurulmuştur. Ayrıca, Müslüman nüfusun yoğun olduğu Arap ülkeleri, Endonezya, Mısır, Cezayir, Ürdün, Tunus, Senegal ve Singapur’un yanı sıra, Avrupa ve Amerika’da da tekâfül sigorta sistemiyle çalışan sigorta şirketleri bulunmakla birlikte, dünya genelinde en gelişmiş sistem Malezya’da uygulanmaktadır⁸⁹. Uluslararası Kooperatif ve Karşılıklı Sigorta Federasyonu (ICMIF-2016) verilerine⁹⁰ göre, günümüzde dünya genelinde 184 adet katılım sigorta şirketi faaliyet göstermekte olup, bu şirketlerin önemli bir kısmı Körfez Ülkeleri İşbirliği Konseyi (GCC)⁹¹ üyesi ülkeler ile Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) üyesi ülkelerde bulunmaktadır⁹².

TKBB 2017 yılı Faaliyet Raporu⁹³ verilerine göre, 2016 yılı itibarıyla küresel faizsiz finans sektöründe 1.407 adet finansal kurum faaliyet göstermekte olup, sektörün toplam varlıklarının %73’ünü faizsiz bankacılık oluşturmuş, bankacılık sektörünü ise, %16 ile sukuk, %6 ile diğer faizsiz finans kurumları, %4 ile faizsiz fonlar ve %2 ile tekâfül sektörü izlemiştir. Ayrıca, tekâfül, faizsiz finans pazarının

⁸⁷ HANCI, a.g.e., s.72.

⁸⁸ LIM ve başk., a.g.e., s.13.; <https://www.takaful-malaysia.com.my/home/Pages/default.aspx> (Erişim tarihi: 14.09.2018); http://tekâful.net/?page_id=148 (Erişim tarihi: 20.06.2018)

⁸⁹ SAAD, N. Md. ve başk., Measuring Efficiency of Insurance and Takaful Companies in Malaysia Using Data Envelopment Analysis, International Association For Islamic Economics, Malaysia, 2006, s.14; <http://www.tekâfulsigorta.com/2011/04/tekâful-sigorta-sirketleri.html> (Erişim tarihi: 06.09.2018)

⁹⁰ ICMIF verilerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz: <https://www.icmif.org/news/global-takaful-event-returning> (Erişim tarihi: 14.09.2018)

⁹¹ GCC üyesi ülkeler, Bahreyn, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan’dan oluşmaktadır.

⁹² BHATTY, a.g.e., s.1.

⁹³ http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonemmelikler/TKBB_2017_TR-Final.pdf (Erişim tarihi: 19.09.2018)

büyümesinde rol oynamakla birlikte, GCC bölgesindeki tekâfül sektörünün büyüklüğü, 2016 yılında, %6 artışla 19 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. GCC üyesi ülkelerden Suudi Arabistan, dünyadaki en büyük tekâfül pazarı olmayı sürdürmekte olup, 15 milyar dolarlık tekâfül varlığı 35 şirket tarafından yönetilmektedir. Bununla birlikte, Güneydoğu Asya, 2016 yılsonu itibarıyla toplam 46 milyar ABD doları tutarında varlık büyüklüğüne sahip en büyük faizsiz bankadışı finans kurumu piyasası olmakla birlikte, ikinci sırada, 2016 yılsonu itibarıyla 38 milyar ABD doları tutarına ulaşan varlık büyüklüğü ile GCC bölgesi ülkeler yer almaktadır.

Tekâfül sigortası sunan bu şirketlerin bir kısmı sadece tekâfül odaklı sigorta şirketleri iken, bazıları ise klasik anlamda sigortacılık sisteminin yanı sıra tekâfül hizmeti de sunmaktadır⁹⁴. Tüm dünyada klasik sigortalarda olduğu gibi Tekâfül sigorta sisteminin gelişmesinde İslami Bankaların sigorta uygulamaları büyük önem göstermekte olup, bireyler, finansman ihtiyaçlarını karşıladıkları bankanın yönlendirmesi ile çoğu zaman bankanın yönlendirdiği sigorta şirketi aracılığıyla sigortacılık işlemlerini gerçekleştirmektedir.

IV. TEKÂFÜL (KATILIM SİGORTACILIĞI) SİSTEMİNİN TÜRK SERMAYE PİYASASINDA YATIRIMCI ZARARLARININ TAZMİNİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ

IV.1. Genel Olarak

Modern dünyadaki sigortacılık sisteminin İslam hukukundaki karşılığı olan tekâfül (katılım sigortacılığı), bireylerin günlük yaşamda meydana gelebilecek zararların risklerini en aza indirmek ve söz konusu zararların tazminini sağlamak amacıyla, katılımcılardan bağış (teberru) adı altında toplanan paralar ile oluşturulan fon aracılığıyla kaynak sağlandığı bir sistemdir.

Tekâfül (katılım sigortacılık) sistemi, modern anlamdaki sigortacılık sisteminde olduğu gibi, bireylerin günlük yaşamlarında maruz kalabilecekleri risklere

⁹⁴ ABDULLAH/ CHEE, a.g.e., s.220. (Örneğin, Takaful Malaysia sadece tekâfül sigortacılığı için oluşturulmuş bir şirketken, Bahreyn'de faaliyette bulunan Allianz Takaful ise ünlü Alman sigorta şirketleri grubu Allianz'ın tekâfül hizmeti sunan bir şirkettir.) <https://www.allianz.com/en/> (Erişim tarihi: 06.09.2018)

karşı, ufak birikimlerden oluşsa bile, bağış (teberru) adı altında toplanan gelirlerden elde edilen fonlardan zararın tazmininin sağlandığı, fonun bir kısmının ise modern sigortacılık sisteminden farklı olarak faiz, kumar ve gayri ahlaki alanlar gibi katılım finansı ilkeleri ile uyumlu olmayan alanlardan arındırılmış şekilde faizsiz finansman araçlarında değerlendirilip, katılımcıların payları oranında yararlandırıldığı bir sistemdir. Bu sistem, meydana gelebilecek bir trafik kazası sonucu araçta oluşan zararların tazmini, herhangi bir yaralanma, ölüm vakası ile karşılaşılması durumunda hastane masraflarının ya da destekten yoksun kalma tazminatının karşılanması, yapılacak sigorta sözleşmesi ile hem zarara uğrayan hem de zarara neden olan (sigortalı ve sigorta ettiren) açısından bir kolaylık ve güvence sağlayacaktır. Ancak modern sigortacılıktan farklı olarak tekâful sisteminde, söz konusu sigortacılık işlemi gönüllülük ve dayanışma esasına dayanmakta ve fonlar bağış adı altındaki primlerden oluşmakla birlikte, fon kaynakları kâr-zarar ortaklığı esasına dayanan katılma hesabı, katılım endeksinde yer alan şirket payları⁹⁵ ve sukuk gibi faizsiz finansman araçlarında değerlendirilmekte ve teminat altına alınan riziko unsurlarının helâl alanda olmasına özen gösterilmektedir. Örneğin; tekâful sistemi, Mısır'da olduğu gibi, özellikle ilköğretim çağındaki çocukların eğitiminin sağlanması, doğum sonrasında anne-bebek sağlığının korunması için gerekli hastane masraflarının karşılanması⁹⁶ ya da Malezya'da olduğu gibi, daha çok taşıt kazası, seyahat sırasında meydana gelebilecek riskler, hastane masrafları, medikal ihtiyaçlar, yangın gibi doğal afetler sonucu oluşan zararların tazmin edilmesi, hırsızlık, ülkemizde olduğu gibi BES benzeri bir sistemle bireylerin ileriye dönük emekliliklerinin sağlanması, umre ibadetinin finansmanı ya da

⁹⁵ Temel olarak şirket faaliyetlerinden elde edilen kâra katılma ve şirketin zarar etmesi halinde kâr payı alamama, şirketin tasfiyeye girmesi halinde ise tasfiye bakiyesine katılma hakkı verdiğinden paylar da faizsiz sermaye piyasası aracı niteliğinde olmakla birlikte, yatırım yapılacak olan paylarla ortak olunacak şirket faaliyetlerinin İslami kurallara uygun alanlarda olması gerekmektedir. Bu çerçevede, ortak olunacak şirket faaliyetlerinin bankalar gibi faize dayalı faaliyetler, kumar, eğlence sektörü ile ilgili olanlar dışında, tarım, gıda, konfeksiyon alanlarında gösterilmesi durumunda, söz konusu şirket payları da İslami finansman araçları olarak değerlendirilebilecektir.

⁹⁶ OMAR/ TAYLOR, Prospects for Evolution of Takaful in the 21st Century, Copyright and reserved by Fellows and President of Harvard University, USA, April 2000, s.7; ALİ, a.g.e., s.9; Session III: Country Experiences on Data Collection and Monitoring of Insurance Industry- Malaysia's Perspective, OECD-Asia Regional Seminar: Kuala Lumpur, Malaysia 2010, (<https://www.oecd.org/governance/observatory-public-sector-innovation/innovations/page/takafulkaramaprogram.htm>) (Erişim tarihi: 11.09.2018)

işsiz bireylerin tıbbi ihtiyaçlarının karşılanması⁹⁷ gibi unsurların teminat altına alındığı bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır.

IV.2. Yatırımcılar Tarafından Sermaye Piyasası Araçları Bazında Karşılaşılan Sorunlar

Halka açık şirket payları ve diğer sermaye piyasası araçlarında birikimlerini değerlendirmek ve bu şekilde kâr elde etmek isteyen yatırımcıların korunması ve sermaye piyasalarının etkin ve güvenilir bir şekilde işleyişinin sağlanması SPKn'nun 1 nci maddesinde de belirtildiği üzere SPK'nın temel görevleri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, anılan yatırımcıların, ihraççı şirketlerin ihraç ettiği finansman aracının bedelini ödemekte temerrüde düşmesi ya da söz konusu şirketlerin iflas etmesi veya konkordato ilan etmesiyle birlikte yatırımlarını kısmen ya da tamamen kaybetmeleri bir başka deyişle sermaye piyasası araçlarına yaptıkları yatırım neticesinde ihraççı şirkete ilişkin hususlar nedeniyle zarara uğramaları riskinin teminat altına alınması ve bu meyandaki zararlarının tazmini konusunda özel bir sistemin ya da hukuki düzenlemenin bulunmadığı görülmektedir.

Diğer yandan, İslami finans alanında işlem yapan yatırımcıların faiz, kumar, belirsizlik (garar) unsurlarından arındırılmış ve İslami finansman araçlarının alım-satımı ya da payları Katılım Endeksinde⁹⁸ yer alan şirketlerin ekonomik olumsuzluklara maruz kalması sonucu meydana gelen zararların tazmini konusunda, katılım bankacılığı sisteminin ve faizsiz finansman sisteminin ülkemizde yeni yeni gelişme göstermeye başlaması nedeniyle de, uygulamada bir boşluk olduğu görülmektedir. Zira, İslam Hukukunda yasaklanan unsurlara karşı hassasiyete sahip bireylerden oluşan özel yatırımcı kitlesinin İslami finansman araçlarından

⁹⁷ NOORDIN, a.g.e., s.516; ESMAN, N. K., Comparison Between Takaful And Insurance, Faculty Of Economics And Muamalat Session, Malaysia 2007, s.17; <https://www.takaful-malaysia.com.my/home/Pages/default.aspx> (Erişim tarihi: 14.09.2018)

⁹⁸ Son yıllarda faizsiz yatırım ve Katılım Bankacılığı prensiplerine uygun payların alım-satım hacminin artması ve BES fonlarının faaliyete başlaması nedeniyle, endeks hesaplamaları Borsa İstanbul A.Ş. (Borsa) tarafından yapılan "katılım endeksi" oluşturulmuştur. Katılım endeksi, Borsa'da işlem gören ve Katılım Bankacılığı prensiplerine uygun paylardan oluşan bir borsa endeksi olup, pay seçimi de bu prensiplerdeki Endeks Kuralları esas alınarak yapılmaktadır. Örneğin; faize dayalı finans, ticaret, hizmet, alkollü içecek, kumar, şans oyunu, domuz eti, turizm, eğlence, tütün mamulleri, silah, vadeli altın, gümüş ve döviz ticareti ile iştiğal eden şirketlerin paylarının, katılım endeksinde yer alması mümkün değildir. (http://www.katilimendeksi.org/subpage/21/endeks_kurallari, Erişim tarihi: 05.08.2018)

gayrimenkul sertifikası, sukuk ya da Katılım Endeksinde yer alan gıda, tarım, konfeksiyon ürünlerinde faaliyet gösteren şirketlerin paylarına yatırım yapmaları sonucu meydana gelecek zararın tazmini konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

4.2.1. Sukuk (Kira Sertifikası) Yatırımcıları Bakımından

Öncelikle belirtmek gerekir ki, 6362 sayılı SPKn'nun 61 inci maddesinde düzenlenen kira sertifikaları (sukuk), III-61.1 sayılı Kira Sertifikaları Tebliği'nin (III-61.1 sayılı Tebliğ) md. 3/1-h hükmünde tanımlanmış olup, bir varlığa sahip olma veya ondan yararlanma hakkını veren menkul kıymetlerdir⁹⁹. Bu çerçevede, genel olarak İslami prensiplere uygun (faizsiz) tahvil olarak tanımlanan sukuk, orta/uzun vadeli sabit veya değişken getiri sağlayan faizsiz sermaye piyasası ürünü olup, kolay ve etkin ödemesinin yapılmasıyla yatırım süresince düzenli gelir akışı sağlamakla birlikte, likit bir enstrümandır¹⁰⁰.

Sukuk, temel olarak varlıkları sahiplik hakkına dayanan yatırım sertifikalarından oluşurken, geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla sukuk alıcısına sukuk varlıklarının satılmasından oluşacak hâsılâtın yanında, sukuk varlıklarından elde edilen gelirlere de pay alma hakkı vermektedir¹⁰¹. Vadeye kadar elde tutulabilen ya da ikincil piyasada da satılabilen kira sertifikaları SPKn'nun 61 inci maddesi ve III-61.1 sayılı Tebliğ hükümleri uyarınca, itfa edilinceye kadar, varlık kiralama şirketinin portföyünde yer alan varlıklar ve haklar, ihraççının yönetiminin veya denetiminin kamu kurumlarına devredilmesi hâlinde dahi teminat amacı dışında tasarruf edilemez, rehnedilemez, teminat gösterilemez, kamu alacaklarının tahsili amacı da dâhil olmak üzere haczedilemez, iflas masasına dâhil edilemez, ayrıca bunlar hakkında ihtiyati tedbir kararı verilemez.

Finansman ve ticari işlemlerde kullanma şekillerine göre sukuklar çeşitlilik göstermekte olup, icara, muşaraka, salam ve istisna sukukları en yaygın kullanılan

⁹⁹ AYUB, M., Understanding Islamic Finance, John Willey & Sons Ltd., England 2007, s.392.; TOK, A., İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2009, s.13; YANPAR, a.g.e., s.203-204.

¹⁰⁰ BAFRA, E., İslami Bankacılıkta Sukuk (Kira Sertifikaları) ve Uygulaması, Ankara, 2016, s.56 vd.

¹⁰¹ KETTEL, B., Case Studies In Islamic Banking And Finance: Case Questions And Answers, Chichester, Wiley, 2011, s.17

sukuk türleridir¹⁰². III-61.1 sayılı Tebliğin 5 inci ve 9 uncu maddeleri arasında ülkemiz mevzuatında kira sertifikaları, “Sahipliğe dayalı kira sertifikaları”, “Yönetim sözleşmesine dayalı kira sertifikaları”, “Alım-satıma dayalı kira sertifikaları”, “Ortaklığa dayalı kira sertifikaları” ve “Eser sözleşmesine dayalı kira sertifikaları” olarak çeşitlere ayrılarak düzenlenmiştir¹⁰³.

İslami finansman araçlarından, günümüzde uygulamada çok fazla alım satıma konu olmasa da, gelir ortaklığı senedinin¹⁰⁴, kâr zarar ortaklığı belgesinin¹⁰⁵, katılma intifa senetlerinin¹⁰⁶ alınması sonucu yatırımcıların zarara uğraması ya da gayrimenkul sertifikaları ile sukuk alan yatırımcıların söz konusu finansman işlemlerinden zarara uğraması durumunda, küçük birikimlerden oluşan katılım sigortacılık fonu ile söz konusu zararların tazmin edilmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir. Şöyle ki, kira sertifikası satın alan yatırımcının alacaklarının korunması konusunda, varlık kiralama şirketi tarafından sahiplik hakkı tanıyan kira sertifikasına karşılık bir varlık unsuru teminat olarak gösterilmektedir. Sukuk ihraç eden kuruluşların¹⁰⁷ özellikle bazı sukuk türlerinde bünyesinde mutlaka varlık bulunduruyor olması gerekliliği, ihraççı sayısının ve ihraç tutarlarının sınırlandırılmasına neden olmakla birlikte, söz konusu teminat varlığın yatırımcıların zararını karşılamaması ya da varlık kiralama şirketinin iflası ile tasfiye sürecine girmesi ve 6362 sayılı SPKn’nun 61 inci maddesinde

¹⁰² TOK, a.g.e., s.19.

¹⁰³ BAFRA, a.g.e, s.136 vd.

¹⁰⁴ Kamu tasarruflarını teşvik etmek ve yatırımları hızlandırmak için çıkarılan GOS, mülkiyetleri ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan, sadece belirlenen alt yapı tesislerinin gelirlerine (kârlarına) belirlenen oranlarda katılma hakkı sağlayan ve istenildiği anda paraya çevrilebilir nitelikte olan hamiline yazılı bir kıymetli evrak olup, GOS ihracıyla toplanan fonlarla kamu yatırımlarını ve bazı projeleri gerçekleştirmek amaçlanmıştır. (AYTAÇ, Z., Gelir Ortaklığı Senetlerinin Hukuki Statüsü, BATİDER 1987, Cilt XIII, S.3-4, s.213; TOK, a.g.e., s.47.)

¹⁰⁵ KZOB, anonim ortaklıkların finansman ihtiyaçlarını karşılamak için ihraç edebilecekleri kâr ve zarara katılma hakkı veren menkul kıymetler olup, KZOB’un en önemli özelliği anonim şirketin zarar etmesi halinde, yatırımcı açısından zarara da ortaklığın söz konusu olmasıdır. Dolayısıyla kâr garantisi olmayan bu araçlarda, belli hesaplama kriterleri çerçevesinde yatırımcı kâr ve zarara katılmakta olup, pay ile değiştirilebilir nitelikte kâr zarar ortaklığı belgesi ihracı da mümkündür. Bu çerçevede, kısa vadede kâr payı almak, uzun vadeli ortak olmak isteyen ve faiz yerine kâr payını tercih eden yatırımcı kitlesi için önemli bir İslami finansman aracıdır. (TOK, a.g.e., s.36)

¹⁰⁶ VII-128.1 sayılı Pay Tebliği’nin 4/1-k’da KİS’lerin tanımına yer verilmiş olup, anonim şirketler tarafından nakit karşılığında satılmak üzere çıkarılan ve elinde bulunduran kişiye kâr payı, tasfiye payı ve yeni payları edinmede rüçhan hakkı gibi haklar tanıyan ancak ortaklık hakkı ve yönetim katılma hakkı vermeyen, nama veya hamiline yazılı olarak düzenlenebilen bir menkul kıymettir.

¹⁰⁷ III-61.1 sayılı Tebliğ’in md. 3/1-ö hükmü uyarınca, varlık kiralama şirketi, 6362 sayılı SPKn’nun 61 inci maddesi çerçevesinde münhasıran kira sertifikası ihraç etmek üzere anonim şirket şeklinde kurulmuş olan sermaye piyasası kurumlarını ifade etmektedir.

öngörülen teminatların da zararı karşılamada yetersiz kalması durumunda, İslami finans alanına yatırım yapan özel yatırımcı kitlesinin zararının ne şekilde tazmin edileceği konusunda bir düzenleme bulunmamaktadır.

4.2.2. Gayrimenkul Sertifikası Yatırımcıları Bakımından

VII-128.2 sayılı Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği'nin 3/1-l hükmünde tanımına yer verilen gayrimenkul sertifikaları, belirli bir gayrimenkul projesini gerçekleştirmeyi üstlenenler tarafından, inşa edilecek veya edilmekte olan gayrimenkul projelerinin finansmanında kullanılmak üzere nominal değerleri eşit ve hamiline yazılı olarak ihraç edilen menkul kıymetlerdir¹⁰⁸. Gayrimenkul sertifikası ihraç edenlerin edimlerinin bir banka tarafından garanti edilmesi zorunlu olup, gayrimenkul sertifikası ihracı karşılığında elde edilen para, banka tarafından açılan özel bir hesapta toplanmakta ve bu para vekilin özen borcu çerçevesinde ihraççı adına değerlendirilmektedir.

Ancak, gayrimenkul sertifikası alan yatırımcıların, gayrimenkul sertifikalarının ihracını gerçekleştiren şirketlerin iflası ya da sertifikaya konu gayrimenkul projesinin finansman sıkıntısı, imar planı değişikliği gibi kamudan kaynaklı engeller ya da doğal afet sonucu gayrimenkul yapısının tahribata uğraması gibi nedenlerle tamamlanamaması durumlarında, 6362 sayılı SPKn'nun md. 61/A öngörülen teminatların da zararı karşılamada yetersiz kalması halinde, oluşacak zararların tazmini hususunda mevzuatta bir boşluk bulunduğu görülmektedir.

4.2.3. Katılım Endeksinde Yer Alan Şirket Paylarının Yatırımcıları Bakımından

Katılım Endeksinde yer alan ve İslami kurallara uygun tarım, gıda, konfeksiyon vb. alanlarda faaliyet gösteren şirketlerin paylarına yatırım yapılması sonrasında, söz konusu şirketlerin ekonomik kriz ya da faaliyet gösterilen alanda

¹⁰⁸ VII-128.2 sayılı Gayrimenkul Sertifikaları Tebliğinde, Gayrimenkul sertifikası sahiplerinin, sertifikada belirlenen tarihte inşa edilen gayrimenkulün bağımsız bir bölümünü alabilecekleri ya da gayrimenkulün sertifika sahiplerince talep edilmeyen bölümünün banka tarafından açık artırma ile satılması sonucu elde edilen gelirden payları oranında hesaplanan tutarı da talep edebilecekleri açıkça düzenlenmiştir.

finansal sorunlar yaşanması sonucu iflas etmesi durumunda, yatırımcı zararlarının nasıl tazmin edileceği konusunda mevzuatta özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

4.2.4. Kâr Payı Ödemeli Özel Sektör Tahvili Yatırımcıları Bakımından

VII-128.7 sayılı Tebliğ'in 16 ncı maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenen kâr payı ödemeli özel sektör tahvillerinin¹⁰⁹ ihracı, ihraç maliyetlerinden aracılık hizmet giderleri, bağımsız denetim ve derecelendirme giderleri gibi maliyetlerin fazla olması nedeniyle¹¹⁰ 2007 yılına kadar devlet tahviline göre daha az olmakla birlikte; 2007 yılından sonra artış göstermeye başlamıştır. Son zamanlarda ise, BDDK'nın 2010 yılında, bankaların yurtiçinde Türk lirası cinsinden tahvil ve bono ihraç etmelerine izin veren kararı sonucunda, hem borçlanma aracı çeşitliliğinin hem de ihraççıların özel sektör borçlanma araçlarından tahvil ihraç tutarının piyasadaki oranının hızla artış göstermeye başladığı görülmektedir¹¹¹.

Bu çerçevede, özel sektör borçlanma araçlarından tahvilin, 2015 yılında ihraç adedi 140 ve ihraç tutarı 9.262 milyon TL iken, 2016 ve 2017 yıllarında ihraç adetlerinin sırasıyla 111 ve 117'ye ulaştığı, ihraç tutarlarının ise 9.377 ve 11.017 milyon TL seviyelerine çıktığı tespit edilmiştir¹¹².

Ancak tahvil ihraç eden şirketlerin ekonomik sıkıntılar içine düşmesi sonucu, tahvil sahiplerinin kâr payı ödemelerinin gerçekleştirilememesi (default risk) ve ileri vadedeki ödeme yükümlülüklerinin yerine getirilememesi sonucu zararların nasıl tazmin edileceği konusunda da bir hüküm bulunmamaktadır.

¹⁰⁹ VII-128.7 sayılı Tebliğin md. 3/1-m hükmünde tahvil “İhraççıların bu Tebliğ hükümlerine göre borçlu sıfatıyla düzenleyip sattığı ve nominal değerinin vade tarihinde veya vade tarihine kadar taksitler halinde yatırımcıya geri ödenmesi taahhüdünü içeren, vadesi 365 gün veya daha uzun olan borçlanma aracı” şeklinde tanımlanmıştır.

¹¹⁰ ERPEK, S., Sigorta şirketlerinin alternatif risk finansmanı yöntemlerinden afet tahvilleri ve türk sermaye piyasasında uygulanabilirliği, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2007, s.35.

¹¹¹ Borsa İstanbul 2017 Entegre Faaliyet Raporu, s.41.
(<http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kurumsal-yonetim/borsa-istanbul-2017-entegre-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=10>) (Erişim tarihi: 18.09.2018)

¹¹² Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 2016 Raporu, s.20. (<https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/2-finansalpiyasalar-2016.pdf>) (Erişim tarihi: 18.09.2018)

IV.3. Yatırımcı Zararlarının Karşılanabileceği Katılım Sigortacılığı Tazmin Sistemi

4.3.1. Ulusal Mevzuattaki Tazmin Sistemleri

Türk sermaye piyasalarında İslami finansman alanında faaliyet gösteren sınırlı sayıdaki şirketlerin ekonomik açıdan sıkıntıya düşmeleri, mali durumlarının bozulması, faizsiz finansman araçlarına yatırım yapan yatırımcılara karşı ödeme yükümlülüklerini yerine getirememesi riskiyle karşı karşıya kalınabilmesi mümkündür. Dolayısıyla, gerek gayrimenkul sertifikası ihraç eden şirketlerin, yalnızca sukuk ihraç etmek üzere kurulan varlık kiralama şirketlerinin, Katılım Endeksinde yer alan şirketlerin gerek kâr payı ödemeli özel sektör tahvil¹¹³ ihraççısı şirketlerin, yukarıda belirtilen finansal sıkıntılar ya da benzeri sebeplerden ötürü ödemelerin yapılamaması nedeniyle, oluşması muhtemel yatırımların karşılıksız kalması riski, tekâfül (katılım sigortacılığı) sistemi ile bertaraf edilebilecektir.

Örneğin, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun (Bankacılık Kanunu) 63 üncü maddesinde¹¹⁴, kredi kuruluşları nezdinde yer alan tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından sigorta

¹¹³ VII-128.7 sayılı Borçlanma Araçları Tebliği'nin 16 ncı maddesinde düzenlenen kâr payı ödemeli özel sektör tahvilleri, ihraççıların esas sözleşmelerinde veya varsa özel mevzuatlarında hüküm bulunmak şartıyla, tahvillere herhangi bir faiz ödemesi öngörülmesizin sadece kârdan pay verilmesini öngören bir sermaye piyasası aracıdır. Ayrıca, halka arz edilerek veya halka arz edilmeksizin satılabilen tahviller¹¹³, devletin ya da özel sektör şirketlerinin borçlanarak orta ve uzun vadeli fon sağlamak üzere çıkarttıkları borç senetleri olmakla birlikte, sahiplerine herhangi bir ortaklık hakkı vermeyerek, sadece ihraççıya karşı alacaklılık hakkı sağlamaktadır.

¹¹⁴ Bankacılık Kanunu'nun "Mevduatın ve katılım fonunun sigortalanması" başlıklı 63 üncü maddesi,

"Kredi kuruluşları nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonları, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu tarafından sigorta edilir.

Kredi kuruluşları, nezdlerindeki tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarını, sigortaya tâbi kısım üzerinden sigorta ettirmek ve bunun üzerinden prim ödemek zorundadır.

Sigortaya tâbi olacak tasarruf mevduatı ve gerçek kişilere ait katılım fonlarının kapsamı ve tutarı, Merkez Bankası, Kurul ve Hazine Müsteşarlığının olumlu görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir. Risk esaslı sigorta priminin oranı, yıllık bazda sigortaya tâbi tasarruf mevduat ve katılım fonunun binde yirmisini aşamaz. Risk esaslı sigorta priminin tarifesi, tahsil zamanı, şekli ve diğer hususlar Kurulun görüşü alınmak suretiyle Fon Kurulu tarafından belirlenir.(...)

Faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdinde bulunan ve doğruluğu hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde kanıtlanan mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmı, Fon kaynaklarından ödenir."

şeklinde düzenlenmiştir.

edileceği açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca, faaliyet izni kaldırılan kredi kuruluşları nezdindeki mevduat ve katılım fonunun sigorta kapsamındaki kısmı, TMSF kaynaklarından ödenmekle birlikte, TMSF tarafından çıkarılan Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik'in md. 4/1 hükmü uyarınca bu tutar 100.000 TL ile sınırlandırılmıştır.

Görüldüğü üzere, faiz olmaksızın kâr- zarar ortaklığı esasına dayanan katılım hesabı aracılığıyla yatırım yapan yatırımcıların, İslami finans alanında hizmet veren katılım bankasının¹¹⁵ faaliyet izninin kaldırılması durumunda, hesaplarında bulunan meblağın 100.000 TL'ye kadar olan kısmını fondan talep edebilecekleri açıkça düzenlenmiş olup, kurulan bu sigortacılık sistemi ile fonlarını bankacılık alanında değerlendiren yatırımcılara kanuni bir güvence sağlanmaktadır.

Benzer şekilde yatırımcı zararlarının tazmini konusunda bir güvence de SPKn'nda düzenlenmiş olup, SPKn'nun 82 nci maddesi¹¹⁶ uyarınca SPK, yatırım kuruluşlarının¹¹⁷ yükümlülüklerini yerine getirmediğinin tespiti ya da yerine getiremeyeceğinin anlaşılması üzerine, ilgili yatırım kuruluşu müşterisi olan yatırımcıların zararlarını tazmin etme kararı alabilme yetkisine sahiptir. Bu çerçevede, söz konusu zararın tazminini sağlamak üzere, kamu tüzel kişiliğini haiz nitelikte olan Yatırımcı Tazmin Merkezi (YTM) kurulmuş olup, bütün yatırım kuruluşlarının YTM'ye katılması ve giriş aidatı, yıllık aidat ve ek aidat ödemeleri zorunlu tutulmuştur.

¹¹⁵ Bankacılık Kanunu uyarınca mevduat bankaları da bu kapsamda değerlendirilmiştir.

¹¹⁶ 6362 sayılı SPKn'nun "Yatırımcıların tazmini" başlıklı 82 nci maddesi,

"(1)Kurul, yatırım kuruluşlarının sermaye piyasası faaliyetinden kaynaklanan nakit ödeme veya sermaye piyasası araçları teslim yükümlülüklerini yerine getiremediğinin veya kısa sürede yerine getiremeyeceğinin tespit edilmesi hâlinde yatırımcıları tazmin kararı alır. Bu karar, durumun tespitinden itibaren üç ay içinde alınır. Kurulun, bu Kanun kapsamındaki tedbir yetkileri saklıdır.

(2) Kurulca bankalar hakkında birinci fıkra uyarınca tazmin kararı verilebilmesi için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun görüşü alınır. Bankacılık mevzuatı uyarınca mevduat veya katılım fonu olarak kabul edilen nakit ödeme yükümlülüklerine, bu Kanunun yatırımcıların tazminine ilişkin hükümleri uygulanmaz."

şeklinde düzenlenmiştir.

¹¹⁷ SPKn md. 3/1-v hükmü uyarınca "yatırım kuruluşu": aracı kurumlar ile yatırım hizmeti ve faaliyetinde bulunmak üzere kuruluş ve faaliyet esasları Kurulca belirlenen diğer sermaye piyasası kurumlarını ve bankaları ifade eder.

6362 sayılı SPKn'nun 84 üncü maddesinde düzenlendiği üzere, YTM tarafından gerçekleştirilecek tazminin kapsamını, yatırımcılara ait olan ve yatırım hizmeti ve faaliyeti veya yatırım kuruluşlarının nakit ödeme veya sermaye piyasası araçlarını teslim yükümlülüklerinin yerine getirilmemesinden kaynaklanan zararlar oluşturmaktadır. Bu çerçevede, SPKn md. 84/5 hükmüne göre her bir yatırımcıya ödenecek azami tutar 100.000 TL olup, bu tutar her yıl yeniden değerlendirilme oranında artış göstermektedir¹¹⁸.

Görüldüğü üzere, söz konusu tazmin kurumu tüm yatırım kuruluşları için getirilmiş olmakla birlikte, tazmin kurumundan genellikle aracı kurum müşterileri faydalanmaktadır.

Türk sermaye piyasası mevzuatında, İslami finansman alanında faaliyet gösteren ihraççıların ekonomik sıkıntı içine düşmesi, iflas etmesi, Katılım Endeksinde yer alan şirket hisselerine, gayrimenkul sertifikalarına, kâr payı ödemeli özel sektör tahvillerine ilişkin ödemelerde temerrüde düşülmesi gibi durumlarda yatırımcıların zararlarının karşılanabileceği bir müessese mevcut değildir.

4.3.2. Tazmin Sistemlerine İlişkin Uluslararası Uygulamalar

Yatırımcı tazmin sistemleri, ülkeden ülkeye değişiklik göstermesine rağmen temel özellikleri bakımından benzerdir. Örneğin, Avrupa Birliği üyesi ülkelerde yatırım şirketlerinin yatırımcılara yönelik ödemeye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, ekonomik bozulmalar sonucu ödeme güçlüğüne düşmeleri veya iflas etmeleri durumlarında yatırımcıların korunması için 03.03.1997 tarih ve 97/9/EC sayılı Yatırımcı Tazmin Planları Üzerine Direktif (Investor Compensation Scheme) kabul edilmiş olup, 12.07.2010 tarihinde 97/9/EC sayılı yönergede değişiklik yapılmıştır¹¹⁹. Söz konusu yönergede, birlik üyesi yatırım şirketlerinin, yatırımcıların korunmasına ilişkin asgari olarak sağlamaları gereken standartlar öngörülmüş olup, üye devlet yatırım şirketlerinin yatırımcılara yönelik yükümlülüklerini yerine

¹¹⁸ 08.01.2018 tarih ve 2018/1 sayılı SPK Bülteni ile kamuya duyurulduğu üzere 2018 yılı için bu tutar 143.604 TL'dir.

¹¹⁹ http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/isd/dir-97-9/proposal-modification_en.pdf (Erişim tarihi : 14.09.2018)

getirmemesi durumunda, küçük yatırımcıyı koruyan asgari bir koruma düzeninin sağlanması amaçlanmaktadır¹²⁰.

Öte yandan, ABD'deki yatırımcıların tazminine ilişkin olarak, YTM'ye benzer şekilde, 1934 tarihli Menkul Kıymetler Borsası Kanunu (Securities Exchange Act of 1934) uyarınca sermaye piyasalarının düzenleyici ve denetleyici otoritesi olan SEC'e kaydolmuş bütün broker ve dealerların üye olduğu, kâr amacı gütmeyen, kamu kurumu niteliğinde olmayıp, SEC'in gözetim ve denetimine tabi olarak Menkul Kıymet Yatırımcılarını Koruma Şirketi'nin (Securities Investor Protection Corporation - SIPC) kurulduğu görülmektedir. ABD'de yatırımcıların korunması konusunda, sermaye piyasalarının düzenleyici ve denetleyici otoritesi olan SEC'e, sermaye piyasası düzenlemelerini ihlal eden kişi ve kurumlara karşı idari para cezası uygulama ve diğer önleyici ve caydırıcı tedbirler uygulama gibi çok çeşitli yaptırım yetkileri verilmiş olmakla birlikte, 2002 yılında yürürlüğe giren Sarbanes-Oxley Yasası ile yatırımcıları tazmin edici yetkiler de SEC'e verilmiştir¹²¹.

Yatırımcıların tazmini hususunda SEC uygulamalarına baktığımızda; broker-dealer ve aracılardan iflas ya da benzeri bir sebeple nakit ve sermaye piyasası aracı yükümlülüğünü yerine getirmemeleri nedeniyle ortaya çıkan yatırımcı zararları ile düzenlemelere aykırı fiiller nedeniyle oluşan zararlar şeklinde iki farklı şekilde zarar ayrımı yapıldığı görülmektedir¹²². Bu zararlardan ilki olan, iflas ya da benzeri bir sebeple nakit veya sermaye piyasası aracı teslim yükümlülüğünü yerine getiremeyen broker-dealer ve aracılardan sebep olduğu yatırımcı zararlarının tazmini, yukarıda ifade edilen SIPC¹²³ tarafından tazmin edilmektedir.

¹²⁰ KAYTAZ, A.İ., 6362 Sayılı Yeni Sermaye Piyasası Kanununa Göre Yatırımcı Tazmin Sistemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.22, S.3, İstanbul 2016, s.1627.

¹²¹ ERZİ, H., Sarbanes-Oxley Yasasının Yolsuzluk Vakalarının Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü: Yasa Öncesi Ve Sonrasında Yaşanan Şirket Yolsuzluk Vakaları Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2010, s.68.

¹²² ÇETE, E., Yatırımcı Mağduriyetinin Giderilmesinde Abd Fair Fund Uygulamasının Türkiye İçin Analizi, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2013, s.26 vd.

¹²³ "SIPC'in misyonu bir broker-dealer veya aracının iflas veya benzeri bir finansal güçlük nedeniyle kapanması sonrasında içerisinde nakit, pay ve diğer menkul kıymetlerin de yer aldığı kaybolan müşteri varlıklarının belirli limitler dahilinde müşterilere iadesi olarak belirlenmiştir." (ÇETE, a.g.e., s.16.)

Bununla birlikte, düzenlemelere aykırı fiiller nedeniyle oluşan yatırımcı zararlarının tazmininde ise, ABD sermaye piyasalarının düzenleyici ve denetleyici otoritesi olan SEC'e Sarbanes-Oxley Kanunu'nun 308 (a) maddesi uyarınca verilen idari para cezalarını toplama yetkisi sonucu idari para cezalarından elde edilen tutarlar ile oluşturulan "Yatırımcıları Tazmin Fonu" ve menfaat iadeleri yoluyla elde edilen tutarlar etkili olmuştur¹²⁴.

4.3.3. Katılım Esaslı Tazmin Sisteminin Ülkemizde Uygulanabilmesine İlişkin Sistem Önerisi

i. Faizsiz Finansmana Dayanan Sermaye Piyasası Araçları Bakımından Katılım Sigortacılığı Sistemi

Tekâfül sisteminin çalışmamızda ayrıntılarına yer verilen temel özellikleri çerçevesinde, İslami esaslara uygun prensipler esas alınarak, İslami finansal araçlara yatırım yapan yatırımcıların, ihraççılar nezdinde gerçekleşmesi muhtemel nedenlerle uğrayacakları zararların tazmin edilebileceği alternatif bir tazmin sisteminin ülkemizde yasal altyapısı oluşturularak uygulanabilmesi mümkündür. Bu meyanda, yatırım kuruluşlarının iflası, mali durumlarının bozulması sonucu oluşan yatırımcı zararlarının tazmini için kurulan YTM benzeri bir sistemle, ancak faiz unsurunun bulunması nedeniyle YTM'den ayrı olarak oluşturulacak bir fonla, faizsiz finansman araçlarına yatırım yapan yatırımcı zararlarının karşılanması mümkün olabilecektir¹²⁵. Şöyle ki, yatırım kuruluşlarının YTM'ye ödediği aidatlara benzer şekilde, Katılım Endeksinde yer alan şirketlerin, proje karşılığı gayrimenkul sertifikaları ihraç eden şirketlerin, kâr payı ödemeli özel sektör tahvili ihraç eden şirketlerin, kira sertifikası (sukuk) ihraç eden ve yalnızca bu amaçla kurulan varlık kiralama şirketlerinin de aralarında yer aldığı İslami finansman alanında faaliyet gösteren sermaye piyasası kurumlarının da, ekonomik bozulmalar sonucu gerçekleştirilecek ihraçlarda yatırımcılara yapılacak ödemelerde temerrüt durumuna düşülmesi riskine karşı, faizsiz yatırım araçlarına yatırım yapan yatırımcılara ödeme yapılmak üzere, yatırımcıların zararlarının tazmini için, kurulacak fona ödeme yapacağı, ayrıca anılan finansal

¹²⁴ ÇETE, a.g.e., s.28.

¹²⁵ Nitekim, YTM de yalnızca mali sıkıntıdaki aracı kurum yatırımcıları için değil, SPKn md.82/1 hükmünde ifade edildiği üzere, tüm yatırım kuruluşu müşterileri olan yatırımcıların zararlarının karşılanması için öngörülmüştür.

araçlara yatırım yapan yatırımcıların da oransal olarak fona katkıda bulunacağı katılım esaslı bir tazmin sistemi kurulabilecektir. Nitekim, tekâfül (katılım sigortacılığı) sisteminde de, İslam hukuku kurallarına uygun unsurlar teminat kapsamına alınmakta olup, faizsiz finansman alanında yatırım yapan yatırımcılar da, kurulacak katılım esaslı tazmin fonu ile ihraççıdan kaynaklanan yatırımlarının karşılıksız kalması riskine karşı koruma altına alınabileceklerdir.

Örneğin; VII-128.2 sayılı Gayrimenkul Sertifikaları Tebliği'nin 7 ve 8 inci maddelerinde, gayrimenkul sertifikasına sahip olan yatırımcıların, sertifikada belirlenen tarihte inşa edilen gayrimenkulün bağımsız bir bölümünü alabilecekleri ya da bu haklarını kullanmak istemeyenler veya yeterli sayıda sertifikaya sahip olmayanların, izahname ile ilan edilen oranda faiz veya gayrimenkulün sertifika sahiplerince talep edilmeyen bölümünün banka tarafından açık artırma ile satılması sonucu elde edilen gelirden payları oranında hesaplanan tutarı da talep edebilecekleri düzenlenmiş olmakla birlikte; söz konusu asli ve tali edimlerin gayrimenkul sertifikası ihraç eden şirket tarafından yerine getirilememesi durumunda anılan Tebliğin 9 uncu maddesinde SPK tarafından ek süre verilebileceği ve varsa cezai şartın ödeneceği düzenlenmiştir. Ancak, gayrimenkul sertifikası ihraç eden şirkete verilen ek süreye rağmen projenin tamamlanması ya da cezai şartın öngörülmemesi, gayrimenkul sertifikası ihraç edenlerin edimlerini yerine getirmemesi halinde ortaya çıkacak cezai şartın bir banka tarafından garanti edilmesine rağmen bankanın söz konusu teminatı sağlayamaması veya gayrimenkul sertifikası ihracı karşılığında elde edilen parayı, açılan özel bir hesapta toplamak ve bu parayı vekilin özen borcu çerçevesinde değerlendirmekle yükümlü olan banka tarafından ana para ödemesinin yapılamaması nedeniyle temerrüde düşülmesi gibi riskler de gerçekleşebilmektedir. Söz konusu yatırımcı zararlarının ne şekilde tazmin edileceği konusunda bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir. Bu çerçevede, gayrimenkul sertifikası yatırımcılarının ve ihraç eden şirketlerin KSTF'na karşı ahdat vb. yükümlülüklerini yerine getirerek sisteme dahil olmaları ve gayrimenkul projesinin belirtilen sürede tamamlanamaması gibi risklere karşı da, katılım esaslı tazmin sistemi vasıtasıyla yatırımcıların zararlarının tazmin edilebilmesi mümkün hale gelebilecektir.

Anılan katılım esaslı tazmin fonunun, İslami finansman alanında faaliyet gösteren ihraççıların faizsiz yatırım aracı ihraç ederken ödeyeceği prim benzeri meblağlar ile ilgili finansal araca yatırım yapanların da belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde belli oranda katkılarıyla oluşturulmasının uygun olacağı görülmektedir. Söz konusu Fonun faizsiz finansman araçlarının niteliklerine ve türlerine göre, örneğin; kira setifikası fonu, gayrimenkul setifikası fonu gibi, birbirinden farklı hesaplarda tutulacak havuzlara ayrılması, böylece ilgili faizsiz finansman aracının yatırımcısı ve söz konusu aracı ihraç eden şirketlere yapılacak iadeler ve tazminat tutarlarında kolaylık sağlanabileceği düşünülmektedir. Böylece gerek ihraççılar gerek yatırımcılar, tekâfül sistemindeki katılımcı sıfatını müştereken iktisap edeceklerdir. Zira, tazmin sisteminde, sigortalanabilir bir menfaat bulunmakla birlikte, sigorta güvencesi de, ev, araba gibi maddi nitelik taşıyan, para ile ölçülebilen menfaatleri kapsamaktadır. Benzer şekilde, tazmin sisteminde de, yatırımcıların yatırım kuruluşundan olan alacağı teminat altına alınmaktadır¹²⁶. Ancak katılım sigortacılığı tazmin sistemi çerçevesinde kurulacak olan Fon'un ekonomik anlamda oluşacak büyüklüğü, finansal kaynakları ve Fon'dan yapılacak harcamaların istatistiksel verileri ile katkı payı adını verdiğimiz primlerin sermaye piyasası araçlarının fiyatlarına olan etkisi işbu çalışmamız dışında tutulmaktadır. KSTF ile katılımcılara yüklenecek ek mali yükümlülüklerin, sermaye piyasası aracının sadece özel bir teminat ile sigortalanmış olması nedeniyle yatırımcılar tarafından borçlanma aracı ya da diğer menkul kıymetlere yapılacak yatırımcı seçimlerini etkilemesi ve söz konusu katkı payları ile oluşan Fonun yatırımcı zararlarının tamamını kapsamaması gibi olumsuz yönlerinin de bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Ürettikleri prim oranının piyasadaki büyüklüğüne göre katılım sigortacılığı şirketlerinin yöneticisi olduğu ve YTM benzeri bir sistemle kurulacak Katılım Sigortacılığı Tazmin Fonu (KSTF), tekâfül sisteminde katılımcı sıfatını taşıyan Fon üyesi ihraççılar ve ilgili yatırımcılar tarafından Fona aktarılan tutarları, Statüsündeki usul ve esaslara uygun olarak usulüne uygun bir şekilde yönetmek, Fon malvarlığını uygun olan faizsiz yatırım alanlarında değerlendirmek, yatırımcıların zarar görmesi halinde KSTF'den gerekli olan ödemeleri yapmak ve belli dönemlerde kâr elde etme

¹²⁶ KAYTAZ, a.g.e., s.1632.

amacı olmaksızın katılımcılara gerekli iadeleri gerçekleştirmekle yükümlü olacaktır. Zira, sermaye piyasası araçlarına yatırım yapan yatırımcıların, ihraççı şirketten kaynaklanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle, sermaye piyasası aracına ilişkin itfa bedelini ödemede temerrüde düşülmesi durumunda oluşan zararın tazmini konusunda modern sigortacılık sistemlerinden kooperatif sigortacılık sistemi yerine katılım sigortacılığı esasına dayanan tazmin sisteminin öngörülmesinin nedeni de, yatırımcıların söz konusu riskin gerçekleşmemesi durumunda katılım sigortacılığı sistemi ile teminat altına alınan sermaye piyasası aracını alırken ödeyeceği katılım payını (primi) geri alabilme imkanına sahip olmasıdır¹²⁷. Bununla birlikte, Fonun çalışma usul ve esaslarının düzenlendiği Fon Statüsü uyarınca, katılımcılara ödenen tazminatlardan arta kalan bakiye tutara ilişkin olarak, ihtiyat fonu teşkil ettirilmesi, katılımcılar tarafından ödenen katkı paylarının düşürülmesi için kullanılması, hayır hizmetlerine aktarılması¹²⁸, yöneticilerin kâr payı alma amacı olmadan tamamen ya da kısmen katılımcılara paylaşılması gibi Fon yararına olan alanlarda değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Ayrıca, katılım sigortacılığı şirketlerinin ürettikleri prim oranında KSTF yönetiminde oldukları Fon kaynaklarının uygun alanlarda değerlendirilmesi, Fon giderlerinin karşılanması ve Fondan arta kalan bakiye tutarın iade edilmesi konusundaki yükümlülüklerinin gerek Faizsiz Finans Standartları gerek ilgili mevzuat ve Fon Statüsünün usul ve esaslarına uygun olarak yerine getirilip getirilmediğinin denetlenmesi konusunda, Danışma Komitesinin de üyeleri arasında yer aldığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, SPK, MKK, BİAŞ ve Türkiye Sigortacılar Birliği¹²⁹ temsilcilerinden oluşan ve verilen kararların Fon yönetimi açısından bağlayıcı olduğu¹³⁰ bir Fon Denetleme Kurulu'nun oluşturulması uygun olacaktır.

¹²⁷ Kooperatif sigortacılık sisteminde, sigorta primlerinden oluşan fonun faizsiz finansman araçlarında değerlendirilme zorunluluğu olmamakla birlikte, riskin gerçekleşmemesi halinde primlerin katılımcılara iade edilme zorunluluğu da bulunmamaktadır.

¹²⁸ Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu, Faizsiz Finans Standardı 26, Tekâfûl (İslâmi Sigorta), s.668 <http://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf> (Erişim tarihi: 20.09.2018)

¹²⁹ Katılım sigortacılığı ile işgal eden şirketlerin üye olacağı ayrı bir çatı örgütü (Türkiye Katılım Sigortacıları Birliği vb.) kurulması halinde anılan Birlik de bu yapıda yer alabilecektir.

¹³⁰ Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu, Faizsiz Finans Standardı 26, Tekâfûl (İslâmi Sigorta), s.668

Bu çerçevede, kurulacak faizsiz finansman aracı yatırımcılarının zararlarını tazmin sisteminin, YTM'den farklı olarak, tekâfül (katılım sigortacılığı) şirketlerinin ürettikleri prim oranının piyasadaki büyüklüğüne göre yönetimde olduğu, Türkiye'de katılım sigortacılığı alanında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin çatı örgütü niteliğinde olacak Tekâfül ve Re-tekâfül Şirketlerinin de üyeleri arasında yer alacağı ve kendine özgü tüzel kişiliği bulunan bir fon şeklinde, Fon Statüsüne uygun olarak kurulabilmesi mümkündür. Nitekim, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (TSPB), Sermaye Piyasası Lisanslama ve Sicil Kuruluşu A.Ş. (SPL)¹³¹ gibi kuruluşlar, Borsa, MKK, Takasbank gibi sermaye piyasası aktörleri ile öz-düzenleyici kuruluşların ortak olduğu bir yapıya sahiptirler.

Bu kapsamda, ihraççı ve yatırımcıdan oluşan paydaşların belli oranda katkılarıyla bir havuz oluşturulması ve yatırımcıların uğradığı zararın, belirli esaslar çerçevesinde tazmin edilmesi esasına dayalı olarak Fonun teşekkülü sağlanacaktır. Katılımcı adını verdiğimiz faizsiz finansman araçlarının ihraççısı olan şirketler ve ilgili yatırımcılar tarafından ödenen katılım primleri sonucu oluşan Fonun, Katılım Sigortacılığı Tazmin Fonu yöneticileri tarafından, Danışma Komitesinin onayladığı ve sadece İslami finans ilkelerine uygun kira sertifikası, kâr ve zarara katılma fonu, gayrimenkul sertifikası gibi yatırım araçlarında en uygun sürede değerlendirilmeli ve teminat altına alınan riskin gerçekleşmesi durumunda yatırımcı zararlarının tazmin edilmesi sonrasında arta kalan tutar katılımcılara, katkıları oranında ve belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde iade edilmelidir.

ii. Faizsiz Finansmana Dayanmayan Sermaye Piyasası Araçları Bakımından Katılım Sigortacılığı Sistemi

Diğer taraftan, faizsiz finans aracı niteliği taşımayan sermaye piyasası aracı ihraç eden şirketlerin yatırımcıları bakımından da katılım sigortacılığı tazmin

<http://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>
(Erişim tarihi: 20.09.2018)

¹³¹ SPL'nin ortaklık yapısı incelendiğinde, SPL'nin pay sahiplerinin bir kısmının özel hukuk tüzel kişisi niteliğindeki şirketler (Borsa İstanbul A.Ş., Merkezi Kayıt Kuruluşu A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.) olduğu, bir kısmının ise kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları (Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği ve Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği) olduğu görülmekle birlikte, SPL'nin özel hukuk hükümleri çerçevesinde faaliyet göstermekte olduğu anlaşılmaktadır.

sisteminin uygulanabilir olup olmadığı da tartışılmalıdır. Zira, diğer yatırım araçlarına yatırım yapan yatırımcıların, yukarıda belirtildiği üzere, yatırım kuruluşlarının mali durumlarının bozulması nedeniyle nakit ödeme ve pay teslimi yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi nedeniyle haklarında SPK tarafından tazmin kararı alınması sonrasında, SPKn.'nda öngörülen hükümlere istinaden YTM tarafından icra edilen bir tazmin sistemi çerçevesinde, kanunda öngörülen miktarla sınırlı olarak zararlarının tazmini söz konusu olabilmektedir. Ancak söz konusu ihraççı şirketlerin iflas etmesi, vade tarihinde itfa edilemeyecek borçlanma araçları ya da menkul kıymetlere ilişkin ana para ödemelerinin ya da ara dönem ödemelerinin gerçekleştirilememesi gibi sebeplerle yatırımcıya olan yükümlülüğünü yerine getirme konusunda temerrüde düşmesi ya da konkordato ilan etmesi vb. hususlarda, yatırımcı zararlarının tazminine ilişkin bir teminat ya da sistem bulunmamaktadır. Bu çerçevede, anılan ihraççı şirketlerin katılım sigortacılığı tazmin sisteminde öngörülen aidat yükümlülüklerini yerine getirerek katılım fonu havuzuna kaynak sağlamak ve diğer yükümlülüklerini yerine getirmek koşuluyla KSTF sisteminde yer alabilecekleri, böylece Katılım Endeksinde yer almayan ve İslami finansman ilkelerine uygun olmayan yatırım araçları ihraç eden şirketlerin yatırımcılarının zararlarının da, katılım sigortacılığı modeli kullanılarak karşılanmasının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Görüldüğü üzere, yalnızca İslami finansman alanında yatırım yapan yatırımcı zararları değil, Katılım Endeksinde yer almayan ve tahvil gibi faizli yatırım aracı ihraç eden şirket yatırımcılarının ihraççı şirketten kaynaklanan, borçlanma araçları ya da menkul kıymet ödemeleri bakımından temerrüde düşülmesi gibi muhtelif sebeplerle maruz kaldıkları zararların da, tekâfül sistemi çerçevesinde kurgulanacak tazmin sistemi vasıtasıyla karşılanabileceği düşünülmektedir. Zira tekâfül sistemi, katılımcıların (yatırımcıların) sigortaya konu olabilecek birçok muhtelif sebepten kaynaklanan zararlarının karşılanmasına yönelik olarak dizayn edilebileceğinden, tekâfül sisteminin prensiplerine ve İslami finans esaslarına riayet edilerek, katılım esaslı tazmin sisteminin, faizsiz nitelikte olmayan sermaye piyasası aracı yatırımcılarının uğrayacakları zararların tazmininde de tatbik edilmesi söz konusu olabilecektir.

Sonuç olarak Sigortacılık Kanunu ve Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile ilgili mevzuat hükümlerinde yapılacak değişikliklerle, sermaye piyasalarında ve özellikle faizsiz finansman alanında yatırım yapan yatırımcıların tazmini için ayrı bir fon kurularak, zarara uğrayan söz konusu yatırımcılara bu fondan ödeme yapılabilmesi ve böylece anılan müşteri kitlesinin korunması sağlanabilecektir.

4.3.4. Katılım Sigortacılığı Tazmin Fonunun Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Etüt kapsamında, sermaye piyasası araçlarına ve özellikle İslami finansal araçlara yatırım yapan yatırımcıların, ihraççı şirketler tarafından menkul kıymetin itfa edilememesi, ana para ya da ara dönem ödemelerinin gerçekleştirilmesi konusunda temerrüde düşülmesi veya vade tarihinde itfa edilemeyecek borçlanma aracına ilişkin ödemelerin yapılamaması veya yukarıda ifade edildiği üzere, kâr payı ödemeli özel sektör tahvilleri ihraç eden ya da Katılım Endeksinde yer alan şirketlerin iflas, konkordato ilan etmesi gibi ekonomik olumsuzlara maruz kalması sonucu zararların karşılanamaması durumlarına karşı tekâfül sistemi esasına dayanan bir katılım sigortacılığı tazmin sistemi oluşturulması önerilmiştir.

Bu çerçevede, ekonomik olumsuzluklara maruz kalan ihraççı şirketlerin ödeyeceği aidat vs. ödemeler ile katılımcılardan bir kısmını oluşturan yatırımcıların sermaye piyasası aracı alırken ödeyeceği katkı paylarından oluşan KSTF ile, bahsedilen zararların tazmin edilmesi ve yatırımların karşılıksız kalması riski önlenmiş olacak ve söz konusu sistem, yapılacak mevzuat değişikliği ile yasal bir alt yapıya kavuşturulabilecektir.

Ancak, KSTF'nin iktisadi anlamdaki büyüklüğü ve uygulanabilirliği ile sermaye piyasası aracının fiyatına olan etkisi işbu çalışmamız dışında olmakla birlikte, ihraççı şirketlerin yanı sıra yatırımcılar tarafından ödenen katkı payları ile oluşan Fon, yatırımcıların ihraççı şirket temerrüdü ya da iflası nedeniyle oluşacak zararlarının tamamını tazmin etme konusunda yeterli olamayabilecektir. Bununla birlikte, özellikle ilk halka arzdan finansal aracı satın alan yatırımcıların, söz konusu sermaye piyasası aracının maliyetinin yanı sıra, öngörülen katılım sigortacılığı tazmin sistemiyle ek bir

prim maliyetinin olması durumunda, finansal yatırım araçlarına olan arz ve talep dengesi de olumsuz etkilenebilecektir.

Diğer yandan, daha çok finansal piyasalarda görülen “ahlaki tehlike” (Moral hazard/manevi zarar)¹³², sigortalının tutum ve alışkanlıkları ile ilgili risk kavramı olup, sigorta sözleşmenin taraflarından birisinin, diğer taraf aleyhine sözleşmeden amacı dışında yararlanacak biçimde, meydana gelen bir olaydan fayda sağlamaya çalışmak için davranışını bilinçli bir şekilde değiştirmesi durumunda ortaya çıkan bir sorundur¹³³. Örneğin; yangın riskine karşı evini sigorta eden kişinin, yangını önlemede daha az dikkatli davranması ya da sağlık sigortası olan bir kimsenin ilaç kullanımı konusunda bilinçsizce hareket etmesi gibi, sigortalanan menfaat üzerinde, ilgili riskin hasar meydana getirme veya hasarın şiddetini arttırma ihtimalini etkileyen bir durum veya davranış konusunda gösterilen özen eksikliği örnek olarak gösterilebilir. Bu çerçevede, KSTF ile sermaye piyasası araçlarına ilişkin olarak öngörülen katılım sigortacılığı tazmin sisteminin, ahlaki tehlike riski çerçevesinde, katılım sigortacılığı ile teminat altına alınan finansal araçların yatırım yapılabilirliği bakımından yatırımcı kararlarını etkileyebileceği, yatırımcılar tarafından finansal araçların seçimi konusunda özensiz davranılması ve yatırımcılara getirilen güvencenin amacı dışında kullanılması gibi tehlikelere yol açabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

¹³² <https://economictimes.indiatimes.com/definition/moral-hazard;>
<https://www.thebalance.com/moral-hazard-what-it-is-and-how-it-works-315515> (Erişim tarihi: 17.10.2018)

¹³³ <https://www.economicshelp.org/blog/105/economics/what-is-moral-hazard/>
<https://www.thebalance.com/moral-hazard-what-it-is-and-how-it-works-315515> (Erişim tarihi: 17.10.2018)

V. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sigortacılık sistemi genel anlamıyla, kişilerin malvarlıksal değerleri ile hayatlarına yönelmesi muhtemel rizikoların gerçekleşmesi durumunda zararın tazmin edilmesini hedefleyen bir sistem olarak tanımlanabilmektedir.

Sigortacılık sisteminin temel işlevi, ani ve beklenmedik olaylar sonucu meydana gelecek riskleri ve oluşması muhtemel zararlı sonuçları önceden alınacak önlemlerle olabildiğince azaltmak ya da ortadan kaldırmak ve böylece belirsizliğe karşı kişilere bir güvence sağlamaktır. Sigortacılığın ikincil işlevi ise, sigortalılar/sigorta ettirenlerden tahsil edilen ve genellikle düşük orandaki rakamlardan oluşan primlerin büyük sayılar halinde bir araya gelmesi ile sigorta fon havuzunu, bir başka deyişle sermaye birikimini sağlamaktır¹³⁴. Bu sermaye birikimi, özellikle uzun süreli hayat ve bireysel emeklilik sigortalarında belirgin bir önem kazanmaktadır. Sigortanın son işlevi ise, hem sigortalılar/sigorta ettirenler açısından hem de toplum açısından kredi sağlanması ve sigortalanan değerlerin riziko açısından iyileştirilmesi, bir başka deyişle sigortacıların zaman içinde elde ettikleri geniş bilgi ve deneyim sonucu, hasarların azalması için alınması gereken önlemler konusunda sağladığı faydadır. Gerçekten de, sigorta şirketleri, kurumsal yatırımcı sıfatı ile finansal piyasalarda önemli bir fonksiyon icra etmekte; sigortalılardan/sigorta ettirenlerden topladıkları primleri uzun vadeli fonlara dönüştürmek suretiyle ekonomide sermaye birikimine katkı sağlayarak sermaye piyasalarının gelişmesinde, aynı zamanda, sağlıklı ve istikrarlı bir biçimde büyümesinde önemli rol oynamaktadırlar¹³⁵. Ülkemizde de sigortacılık sektörü, Türk finans piyasasının bankacılıktan sonraki en büyük ikinci sektörüdür.

Modern sigortacılık sistemlerinden olan konvansiyonel sigortacılık sistemi, tekâfül sistemine benzemekle birlikte, İslam hukukuna uygunluk açısından çeşitli çelişkiler barındırdığından, dini hassasiyet sahibi kişiler farklı bir arayışa yönelmiştir. Bu çerçevede, İslami finans uygulamalarının gelişmesiyle birlikte sigortacılık alanında tekâfül sistemi geliştirilmiştir.

¹³⁴ KARAYALÇIN, a.g.e., s.27, ARSEVEN, a.g.e., s. 25.

¹³⁵ ARSEVEN, a.g.e., s. 57 vd.

Tekâfûl (İslami sigortacılık/ katılım sigortacılığı) sistemi; konvansiyonel sigortada bulunan faiz, belirsizlik (garar) ve benzeri gayri İslami uygulamaların sistemden arındırılmış ve İslam hukukuna uygun hale getirilmiş hali olarak tanımlanabilmektedir. Çalışmamızda ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere, Dünyada tekâfûl uygulamaları 1979'daki ilk tekâfûl şirketinin kurulmasından itibaren faaliyete başlamış, Türkiye'de ise bu prensiplere uygun ilk sigorta şirketi olan Neova Sigorta Şirketi 2009 yıllarının sonlarında faaliyete geçmiştir.

Her ne kadar Türkiye'de katılım sigortacılığı uygulamalarını kısıtlayan bir kural olmasa da, İslami sigortacılık faaliyetlerine özgü olarak ülkemizde 03.06.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun Ek 1 inci maddesine istinaden Hazine Müsteşarlığı tarafından çıkarılan ve 20.09.2017 tarih ve 30186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak, yürürlük maddesi çerçevesinde 20.12.2017 tarihinde yürürlüğe giren “*Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*” ile yasal altyapıya kavuşmuş olmasına rağmen, katılım sigortacılık sisteminin henüz çok yaygın olmadığı görülmekle birlikte, 2018 yılı Temmuz sonu itibarı ile Katılım Sigortacılığı toplam prim üretiminin 1.127.631.268 TL olarak gerçekleştiği tespit edilmiştir¹³⁶. Katılım Bankaları Birliği'nin tekâfûl alanına ilişkin yaptığı çalışmalar ve yayınlanan istatistikler de, katılım bankacılığının ülkemizde çok hızlı bir büyüme potansiyeline sahip olduğu ve finansal kapsayıcılık açısından önemli bir alternatif olabileceğini açıkça göstermektedir.

Etüt kapsamında, tekâfûl sisteminin sermaye piyasasında faizsiz finansal araçlara yatırım yapan yatırımcıların zararlarının tazmininde ne şekilde tatbik edilebileceği konusu ele alınmış ve bir sistem önerisi getirilmiştir. Nitekim, İslam Hukuku kurallarına uygun, faiz (riba), kumar, belirsizlik (garar) içermeyen alanlarda yatırım yapan yatırımcıların, faizsiz finans araçları ihraç eden şirketler, varlık kiralama şirketleri, gayrimenkul sertifikası ya da kâr payı ödemeli özel sektör tahvili ihraç eden şirketlerin yatırımcılara yönelik ödemeye ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, ekonomik bozulmalar sonucu ödeme güçlüğüne düşmeleri veya iflas etmeleri durumlarında yatırımlarının karşılıksız kalması ve İslami kurallara karşı hassasiyete

¹³⁶ <https://tsb.org.tr/Default.aspx?pageID=409&nID=12761&NewsCatID=%20330> (Erişim tarihi: 19.09.2018)

sahip bireylerden oluşan özel yatırımcı kitlesinin zarara uğraması riskine karşı uygulamada ve mevzuatta herhangi özel bir düzenleme ve tazmin sistemi bulunmadığı görülmektedir. Bu çerçevede, katılım esaslı tazmin sisteminin de sigortalanabilir menfaatleri teminat altına aldığı hususu dikkate alındığında, faizsiz finansman aracı ihraççısı şirketlerin, maruz kalabilecekleri finansal sıkıntılar ya da benzeri sebeplerden ötürü ihraç edilen araçlara ilişkin yükümlülüklerini yerine getirememesi ya da farklı sebeplerle ihraççı şirkete ilişkin ödemelerin yapılamaması nedeniyle oluşması muhtemel yatırımcı zararlarının, YTM benzeri bir sistemle oluşturulacak kendine özgü tüzel kişiliği olan KSTF'nin, gerekli mevzuat altyapısının tesis edilmesiyle işlerlik kazanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Söz konusu KSTF, tekâfül sistemindeki bağış esasından farklı olarak, yatırım kuruluşlarının YTM'ye ödediği aidatlara benzer şekilde, İslami finansman aracı ihraççısı şirketlerin ve Katılım Endeksinde yer almayan diğer faizli finansman aracı ihraç eden şirketlerin ödeyeceği zorunlu aidatlar ve faizsiz finansman aracına yatırım yapan yatırımcılar ile diğer yatırımcılardan oransal olarak alınacak katkılardan oluşacaktır. Anılan fonun katılım sigortacılığı sisteminde olduğu gibi İslam Hukuku kurallarına uygun alanlarda değerlendirilmesi, riskin gerçekleşmesi durumunda sigortalıların zararının tazmin edilmesi sonucu arta kalan bakiyenin ihtiyat fonu olarak tutulması, katılımcılar tarafından ödenen katkı paylarının düşürülmesi için kullanılması, hayır hizmetlerine aktarılması, yöneticilerin kâr payı alma amacı olmaksızın tamamen ya da kısmen katılımcılara paylaştırılması ve fon giderlerinin karşılanması, ürettikleri prim oranının piyasadaki büyüklüğüne göre yönetime katıldıkları Fon yöneticilerinin sorumluluğunda olup, söz konusu yükümlülüklerin usulüne uygun olarak yerine getirilmemesi durumunda Fon Denetleme Kurulu tarafından gerekli yaptırımların uygulandığı bir tazmin sistemi oluşturulabilecektir. Ayrıca, tekâfül sisteminde katılımcılar arasında yer alan ihraççılar bakımından herhangi bir ödeme güçlüğü riskiyle karşılaşılması sonucunda oluşan yatırımcı zararının tamamının olmasa da önemli bir bölümünün, katılım tazmin fonundan karşılanması sonrası arta kalan tutar, KSTF tarafından mevzuatta belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde ihraççılar ve yatırımcılara katkıları oranında iade edilebilecek ya da Statüde belirtilen şekilde değerlendirilebilecektir.

Bu şekilde oluşturulacak tazmin sistemi ile hem sermaye piyasası alanındaki yatırımcıların, özellikle İslam Hukuku kurallarına uygun faizsiz finansal araçlara yatırım yapacak özel yatırımcı kitlesinin yatırımlarının karşılıksız kalması hem de faizli araçlara yatırım yapan diğer yatırımcıların, vade tarihinde itfa edilemeyecek borçlanma araçlarına ilişkin ana para ödemelerinin ya da ara dönem ödemelerinin gerçekleştirilememesi gibi muhtemel zararlarına karşı önlem alınmış olacaktır. Böylece sermaye piyasalarına olan güveni arttırarak, faiz içermesi nedeniyle sermaye piyasalarında yatırım yapmaktan imtina eden potansiyel faizsiz finansman aracı yatırımcıları açısından ve ayrıca gerekli güvenceleri sağlayamadığı için arz-talep dengesinin oluşturulamadığı, ihraççı şirket açısından temerrüt ve iflas riski gibi risklerin bulunduğu tahvil gibi diğer faizli yatırım araçlarına yapılacak yatırımlara teşvik unsuru olacaktır. Yine inşa edilecek katılım esaslı tazmin sisteminin, ülkemiz sermaye piyasalarının en önemli sorunlarından birisi olan yatırımcı sayısının azlığına olumlu etki edebileceği ve tekâfül (katılım sigortacılığı) sisteminin farklı alanlarda uygulanarak gelişimine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

I. Kitap ve Makaleler

ABDULLAH, Daud Vicary Abdullah / CHEE, Keon:

Islamic Finance, Why It Makes Sense, Singapore 2010.

AKDEMİR, Süleyman:

Faizsiz Finans Kanunu Taslağına Yönelik Eleştiri ve Öneriler: İslam İktisadı İlkelerine Göre Bir Değerlendirme, İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi, 3(2), 161-186 (Tarihsiz).

AL-SUUD, Prens Muhammed El- Faysal:

İslam'da Bankalar ve Sigorta, Uluslararası Bankalar Birliği (Tarihsiz)

ALİ, Kazi Md. Mortuza:

Present Scenario and Future Potentials of Takaful, Islamic Foundation Bangladesh, May 2006.

ALTINTAŞ, Kadir Murat:

Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekâfül Sigorta Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2016, Cilt:16, Yıl:16, Sayı: 2, 16: 115-142.

ARCHER, Simon ve Başk.:

Takaful Islamic Insurance Concepts and Regulatory Issues, John Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd., Singapore 2009.

ARSEVEN, Haydar:

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 43 Prof. Dr. S. F. Ülgener'e Armağan, İstanbul 1987.

ARSEVEN, Haydar:

Sigorta Hukuku: Ana Prensipler, Genel Hükümler, İstanbul 1991.

ASLAN, Hasan:

Türkiye'de Tekâfül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi, 2015, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:1

AYTAÇ, Zühtü:

Özel Finans Kurumlarının Hukuki Yapısı, AÜSBFD, Mart 1986.

AYTAÇ, Zühtü:

Gelir Ortaklığı Senetlerinin Hukuki Statüsü, BATİDER 1987, Cilt XIII, S.3-4.

AYUB, Muhammad:

Understanding Islamic Finance, John Willey & Sosn Ltd., England 2007.

BAFRA, Erdem:

İslami Bankacılıkta Sukuk (Kira Sertifikaları) ve Uygulaması, Ankara, 2016.

BHATTY, Ajmal:

The Growing Importance of Takaful Insurance, Asia Regional Seminar Organized By OECD and Bank Negara Malaysia Under The Sponsorship Of The Government Of Japan, Kuala Lumpur, 23-24 Eylül 2010.

BILLAH, Mohd. Mas'um:

Legal Capacity To Contract Of Takaful: An Islamic Jurisprudential Consideration, International Journal of Islamic Financial Services, Vol.4, No.1 (Tarihsiz).

Borsa İstanbul A.Ş. 2017 Entegre Faaliyet Raporu

(<http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kurumsal-yonetim/borsa-istanbul-2017-entegre-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=10>) (Erişim tarihi: 18.09.2018)

CÜVEYCÂTÎ, Ârif :

İslâm'da Sigorta Ve Fâiz Hakkında Bir Risâle, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C: IV, Sayı: 1-2, Erzincan 2000, s. 597-615.

ÇALIK, Abdurrahman:

Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekâfûl Sigorta Sistemi, Finans Politik Ekonomik Yorumlar, 2014, Cilt:51, Sayı: 587

ÇALIK, Abdurrahman:

Tekâfûl Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği, Yüzüncüyıl Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

ÇETE, Erman:

Yatırımcı Mağduriyetinin Giderilmesinde Abd Fair Fund Uygulamasının Türkiye İçin Analizi, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2013.

ÇOBAN ÇELİKDEMİR, Neşe:

Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:1484, 3.Bölüm, Eskişehir 2012.

DALGIN, Nihat:

İslam Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar, İslami Araştırmalar Dergisi, Cilt:16, Sayı: 4, 2003.

EN- NECCAR, Ahmet Abdu-l Aziz:

İslam Bankaları Hakkında 100 Soru 100 Cevap, s.107 (Tarihsiz).

ERPEK, Seda:

Sigorta Şirketlerinin Alternatif Risk Finansmanı Yöntemlerinden Afet Tahvilleri Ve Türk Sermaye Piyasasında Uygulanabilirliği, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2007.

ERZİ, Handan:

Sarbanes-Oxley Yasasının Yolsuzluk Vakalarının Ortaya Çıkarılmasındaki Rolü: Yasa Öncesi Ve Sonrasında Yaşanan Şirket Yolsuzluk Vakaları Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2010.

ESMAN, Nurul Khairunissa Bt.:

Comparison Between Takaful And Insurance, Faculty Of Economics And Muamalat Session, Malaysia 2007.

Faizsiz Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetleme Kurumu:

Faizsiz Finans Standardı 26, Tekâful (İslâmi Sigorta)
<http://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf> (Erişim tarihi: 20.09.2018)

FISHER, Omar / TAYLOR, Dawood Y. :

Prospects for Evolution of Takaful in the 21st Century, Copyright and reserved by Fellows and President of Harvard University, USA, April 2000.

HACAK, Hasan:

İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 30 (2006/1), 21-50

HANCI, Melahat:

Katılım Bankalarında Sigortacılık İşlemleri Ve Uygulaması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.

HUSSAIN, Mher Mushtaq / PASHA, Ahmad Tisman :

Conceptual And Operational Differences Between General Takaful And Conventional Insurance, Australian Journal of Business and Management Research, Kasım-2011.

IFSB:

Exposure Draft Guiding Principles On Governance For Islamic Insurance (Takāful) Operations, 2008.

ISA, Mohamad Yazid ve Başk.:

The Issues of Second Layer Charging Fee in Wakalah Takaful Model Practices, International Review of Management and Marketing, 2017, 7(2), 378-383.

KARAYALÇIN, Yaşar:

Risk – Sigorta – Risk Yönetimi, Özel Sigorta Hukuku'na Giriş, Ankara 1984.

KARAYALÇIN, Yaşar:

Sigorta ve Reassürans Şirketlerinin Murakabesi Hakkındaki Proje ve Teftiş ve Murakabe Hukukunun Başlıca Meseleleri
(<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/318/3117.pdf>) (Erişim tarihi: 14.07.2018)

KASSIM, Zainal Abidin Mohd. ve Başk.:

Takaful and Mutual Insurance, The World Bank, Washington D.C., 2013, s.67-82.

KAYTAZ, Ali İhsan:

6362 Sayılı Yeni Sermaye Piyasası Kanununa Göre Yatırımcı Tazmin Sistemi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C.22, S.3, İstanbul 2016.

KETTEL, Brian:

Case Studies İn İslamic Banking And Finance: Case Questions And Answers, Chichester: Wiley, 2011.

KURDOĞLU, Didar Ceyla:

Factoring ve Kredi Sigortası Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi ve Türkiye'deki Durumu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2004.

KÜÇÜK, Damla:

Kredi Sigortası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

LIM, Jacky ve Başk.:

History, Progress and Future Challenge of Islamic Insurance (Takaful) In Malaysia, Oxford Business & Economics Conference Program, 2010.

MANNAN, Mohammad Abdul:

Islamic Economics Theory And Practice; Foundations Of Islamic Economics, Cambridge: Hodder and Stoughton The Islamic Academy, 1986.

NOORDIN, Kamaruzaman:

A Preliminary Study Of Takaful Business Models In Malaysia: Issues And Cahallenges Towards A Uniform Model, 2012.

NOORDIN, Kamaruzaman:

The Management of Underwriting Surplus by Takaful Operators in Malaysia, Department of Shariah and Management Academy of Islamic Studies University of Malaya (https://umexpert.um.edu.my/file/publication/00005448_101529.pdf) (Erişim tarihi: 13.06.2018)

OECD:

Asia Regional Seminar, Session III: Country Experiences on Data Collection and Monitoring of Insurance Industry, Malaysia's perspective, , Kuala Lumpur, Malaysia, 23-24 September 2010.

OMAR, Fisher / Dawood Yousef, TAYLOR:

Prospects for Evolution of Takaful in the 21st Century, Copyright and reserved by Fellows and President of Harvard University, USA, April 2000.

ONAGUN, Abdussalam Ismail:

Solvency Of Takaful Fund: A Case Of Subordinated Qard, Islamic Economic Studies, Volume 18, No. 1 & 2 (<http://www.irti.org/English/Research/Documents/IES/062.pdf>) (Erişim tarihi: 09.06.2018)

ONUR, Abdullah:

Tekâful Sisteminde Vekalet ve Mudarabe Modelleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2016.

ÖZBOLAT, Murat:

Temel Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2011.

ÖZCAN, Seyran:

Tekâful (Katılım Sigortacılığı) Muhasebesi, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Haziran 2017, 19 (2), s. 351 – 377.

PAÇACI, İbrahim:

Hayat Sigortaları ve Bireysel Emeklilik Sistemi, Aksaray Üniversitesi İlamî İlimler Fakültesi Dergisi, C.4, S.8, Aralık 2017.

POLAT, Serdar:

Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekâfulün Yeri ve Geleceği, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Sigortacılık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2015.

RAHMAN, Asmak:

Exploring Sharia`Ah Views On The Practice Of Takaful Company Reinsuring With Reinsurance Company, ISRA Shari`ah Conference on Takaful 2009.

SAAD, Norma Md. ve başk.,

Measuring Efficiency of Insurance and Takaful Companies in Malaysia Using Data Envelopment Analysis, International Association For Islamic Economics, Malaysia 2006.

SWARTZ, Nico P. / COETZER, Pieter :

Takaful: An Islamic Insurance Instrument, Journal of Development and Agricultural Economics Vol. 2(10), pp. 333-339, Ekim, 2010.

TAYLOR, Dawood Yousef:

Ten-Year Master Plan For The Islamic Financial Industry (Takaful), Bank Al Jazira, Mayıs 2005.

TOK, Ahmet:

İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, SPK Yeterlilik Etüdü, Ankara 2009.

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 2015, 2016 ve 2017 Raporu, (Erişim tarihi: 18.09.2018)

ÜSTÜN, Yusuf:

Sigorta, Tekâful ve Kooperatif Sigortacılığı, Karınca Dergisi, Mart 2014, Yıl:80, Sayı:927.

YAMAN, Ahmet:

Son yüzyılın Önde Gelen İslam Hukukçularından Mustafa Ahmed ez-ZERKÂ ve Fetâvâsı, Diyanet İlmi Dergisi, C.36, S.3, 2000, s.31-44.

YANPAR, Atila:

İslâmi Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, Mart 2014.

YILDIRIM, İsmail:

Tekâful (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2014, Cilt:6, Sayı:2.

II. İnternet Siteleri

http://tekâful.net/?page_id=148

http://www.aktuerya.hacettepe.edu.tr/duyurular/seminerler/risk_gunleri/3.pdf

<http://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kurumsal-yonetim/borsa-istanbul-2017-entegre-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=10>

http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/isd/dir-97-9/proposal-modification

<https://economictimes.indiatimes.com/definition/moral-hazard>

<https://www.economicshelp.org/blog/105/economics/what-is-moral-hazard/>

http://www.eurekahedge.com/Research/News/870/Takaful_FundsAn_Overview

<http://www.gasad.org.tr/duyuru/ilk-yerli-sigorta-sirketimiz-osmanli-umum-sigorta-sirketi-168.html>

<https://www.gunessigorta.com.tr/turkiye-de-sigortacilik/ai-1798-181-447-459.aspx>

<https://www.hazine.gov.tr/sigorta-denetleme-kurulu>

<https://home.kpmg.com/bh/en/home/insights/2016/08/takaful-same-but-different.html>

<https://www.icmif.org/news/global-takaful-event-returning>
<https://www.ifsb.org>
<https://www.insure.com/life-insurance/demutualization.html>
<http://www.katilimendeksi.org>
<https://www.kenyare.co.ke/index.php/sample-sites/retakaful/what-is-takaful>
<http://www.neova.com.tr/index.php>
<https://www.reitix.com/Makaleler/Yil-Yil-Turkiye-de-Sigortaciligin-Gelisimi/ID=4543>
<http://www.segem.org.tr>
<http://www.tekâfulsigorta.com/2010/04/tekâful-nedir.html>
<https://www.thebalance.com/moral-hazard-what-it-is-and-how-it-works-315515>
<https://www.thebalance.com/moral-hazard-what-it-is-and-how-it-works-315515>
<http://www.tkbb.org.tr/>
<https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/2-finansalpiyasalar>
<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/HayrettinKaraman/islam%C3%AE-sigortacilik-3/52266>
https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/lu/Documents/financial-advisory/1947_global-takaful-insurance-market_AAM.pdf
<https://www.takaful-malaysia.com.my/home/Pages/default.aspx>
<http://www.tkbb.org.tr/documents/Yonetmelikler/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>
<https://www.tsb.org.tr/default.aspx>
www.bireyselemeklilik.gov.tr
www.kuveytturk.com.tr
www.sigortacilik.gov.tr